

**ВІННИЦЬКИЙ ДЕРЖАВНИЙ ПЕДАГОГІЧНИЙ УНІВЕРСИТЕТ
ІМЕНІ МИХАЙЛА КОЦЮБІНСЬКОГО**

**Факультет дошкільної, початкової освіти та мистецтв
імені Валентини Волошиної**

Кафедра дошкільної освіти

**Логопедичне обстеження мовленнєвого розвитку
дитини: практикум до застосування мовленнєвої
картки з картинками за А.В.Король**

Вінниця – 2025

УДК 376-056.264-053.4:81'233(075.8)

DOI: <https://doi.org/10.31652/376.056.264-2025-1-107>

K68

Король А.В. Логопедичне обстеження мовленнєвого розвитку дитини : практикум до застосування мовленнєвої картки з картинками за А. В. Король. Вінниця : ВДПУ, 2025. 107 с.

Рекомендовано до друку на засіданні вченої ради факультету дошкільної і початкової освіти імені Валентини Волошиної Вінницького державного педагогічного університету імені Михайла Коцюбинського (протокол № ____ від _____ 2025 року)

Рецензенти:

Людмила ПЕРЕТЯГА, доктор педагогічних наук, професор, професор кафедри дошкільної освіти Вінницького державного педагогічного університету імені Михайла Коцюбинського

Юлія КЛОЧКОВА, доктор філософії, доцент кафедри спеціальної освіти КЗВО «Хортицька національна навчально-реабілітаційна академія» Запорізької обласної ради

Світлана БЕРЕЗОВА, завідувач комунального закладу «Дошкільний навчальний заклад №4 Вінницької міської ради»

Навчально-методичний посібник «Логопедичне обстеження мовленнєвого розвитку дитини: практикум до застосування мовленнєвої картки з картинками за А. В. Король» детально описує процес логопедичного обстеження, пропонує практичні рекомендації та надає зручний інструмент у вигляді мовленнєвої картки з картинками, розробленої Король А.В. Посібник охоплює всі основні аспекти логопедичного обстеження, від теоретичних засад до практичних рекомендацій, що реалізовує комплексний підхід в організації та проведенні логопедичної діагностики. Для здобувачів вищої освіти, вчителів-логопедів, вихователів, слухачів курсів підвищення кваліфікації та перепідготовки, батьків.

Зміст

ВСТУП.....	4
РОЗДІЛ 1. ОРГАНІЗАЦІЯ І ПРОВЕДЕННЯ ЛОГОПЕДИЧНОГО ОБСТЕЖЕННЯ МОВЛЕННЯ ДІТЕЙ ДОШКІЛЬНОГО ВІКУ	
1.1. Характеристика розвитку мовлення дітей дошкільного віку.....	6
1.2. Норма і порушення мовлення як основні поняття логопедичної діагностики.....	13
1.3. Логопедична діагностика стану розвитку мовлення дітей дошкільного віку	21
РОЗДІЛ 2. МОВЛЕННЄВА КАРТКА З КАРТИНКАМИ – ПРАКТИЧНИЙ ІНСТРУМЕНТ В ЛОГОПЕДИЧНІЙ ДІАГНОСТИЦІ	
2.1. Мовленнєва картка – один із основних документів професійної документації вчителя-логопеда.....	33
2.2. Особливості авторської мовленнєвої картки з картинками за А.В.Король	35
2.3. Методичні рекомендації до мовленнєвої картки з картинками	39
2.3.1. Алгоритм роботи з мовленнєвою картою	39
2.3.2. Структура мовленнєвої картки.....	44
2.3.3. Методичні рекомендації до мовленнєвої картки.....	47
ВИСНОВКИ.....	88
СПИСОК ВИКОРИСТАНОЇ ЛІТЕРАТУРИ.....	90
ТЕРМІНОЛОГІЧНИЙ СЛОВНИК.....	91
ЗАПИТАННЯ ТА ТЕСТИ ДЛЯ САМОКОНТРОЛЮ.....	94
ПОКАЖЧИК ТЕРМІНІВ	107

Вступ

Логопедичне обстеження рівня мовленнєвого розвитку дітей дошкільного віку – це комплексна процедура, яка дозволяє не тільки виявити наявність мовленнєвих порушень, але й визначити їх характер та причини. За допомогою спеціально підібраних діагностичних завдань логопед оцінює всі компоненти мовлення дитини: звуковимову, словниковий запас, граматичний лад, зв'язне мовлення. Результати обстеження є основою для розробки індивідуальної програми корекційної роботи, яка спрямована на усунення виявлених порушень та забезпечення всебічного мовленнєвого розвитку дитини.

Навчально-методичний посібник Король А.В. «Мовленнєва картка з картинками» – це інноваційний інструмент для логопедів, який дозволяє провести детальне та всебічне обстеження мовленнєвого розвитку кожної дитини дошкільного віку. Завдяки комплексному підходу, що поєднує теоретичні основи та практичні завдання, посібник забезпечує індивідуалізацію логопедичної допомоги та сприяє ефективній корекції мовленнєвих порушень.

Методичні рекомендації до мовленнєвої картки з картинками за Король А.В. надають логопедам чіткий алгоритм дій для проведення обстеження та дозволяють отримати об'єктивну картину мовленнєвого розвитку дитини. Посібник є актуальним для роботи з дітьми з різними потребами, що відповідає принципам інклюзивної освіти.

Науково-обґрунтований підхід, покладений в основу посібника Король А.В., забезпечує високу ефективність його використання в логопедичній практиці. За допомогою мовленнєвої картки логопед може не тільки діагностувати мовленнєві порушення, але й визначити їх причини та розробити індивідуальну програму корекції.

Переваги посібника Король А.В. полягають в його комплексності та зручності використання. Мовленнєва картка, що супроводжується детальними методичними рекомендаціями, дозволяє оцінити різні аспекти мовленнєвого розвитку дитини: лексику, граматику, фонетику та праксис. Завдяки наочним

матеріалам, обстеження проходить у цікавій для дитини формі, що сприяє встановленню довірчих відносин між логопедом та дитиною.

Навчально-методичний посібник «Дидактичний матеріал із логопедичного обстеження мовленнєвого розвитку дитини: мовленнєва картка з картинками» пропонує широкий спектр завдань, спрямованих на всебічне дослідження мовлення дошкільників. Методичні рекомендації до посібника деталізують процедуру проведення обстеження за допомогою мовленнєвої картки, що містить ілюстративний матеріал, та дозволяють оцінити рівень розвитку лексики, граматики, фонетики та діалогічного мовлення дитини.

Мовленнєва картка з картинками разом з методичними рекомендаціями до неї відповідає державним стандартам дошкільної освіти та максимально враховує особливості психологічного та фізіологічного розвитку дітей дошкільного віку. Вони співвідносяться з освітньою лінією Базового компонента дошкільної освіти «Мовлення дитини» і спрямовані на реалізацію окреслених в освітній лінії завдань.

Навчально-методичний посібник «Дидактичний матеріал із логопедичного обстеження мовленнєвого розвитку дитини: мовленнєва картка з картинками» можуть використовувати:

- логопеди;
- вихователі;
- батьки;
- студенти.

Для забезпечення комплексного підходу до оцінки мовленнєвого розвитку дітей ми застосували методики, рекомендовані провідними фахівцями в галузі логопедії, як от: Н. Бабич, Е. Данілавичюте, К. Крутій, В. Тарасун, В. Тищенко, Т. Скрипник, М. Шеремет. та ін.

РОЗДІЛ 1. ОРГАНІЗАЦІЯ І ПРОВЕДЕННЯ ЛОГОПЕДИЧНОГО ОБСТЕЖЕННЯ МОВЛЕННЯ ДІТЕЙ ДОШКІЛЬНОГО ВІКУ

1.1. Характеристика розвитку мовлення дітей дошкільного віку

Мовленнєвий розвиток дитини – це динамічний процес, який відбувається під впливом біологічних, соціальних та когнітивних факторів. Він характеризується поступовим оволодінням звуками мови, граматичними конструкціями та різноманітними мовленнєвими функціями.

Базовий компонент дошкільної освіти підкреслює, що мовленнєва готовність є одним із найважливіших показників загального розвитку дитини та її готовності до шкільного навчання. Визначені в Базовому компоненті вимоги сприяють ранньому виявленню труднощів в розвитку мовлення дошкільників, оскільки допомагають педагогам та батькам своєчасно помітити можливі відхилення в мовленнєвому розвитку дитини і звернутися за консультацією до фахівця. Знання цих вимог дозволяє створити оптимальні умови для мовленнєвого розвитку дітей в дошкільних закладах та вдома. Також мовленнєва готовність є одним з найважливіших факторів, що впливають на успішність навчання в школі.

Для того, щоб зрозуміти, як розвивається мовлення у дитини дошкільного віку та чи відповідає її мовленнєвий розвиток віковим нормам, розглянемо конкретні вимоги до мовленнєвої компетенції на різних етапах дошкільного дитинства.

Дошкільний вік – це період активного оволодіння звуками мови, граматичними конструкціями та розширення словникового запасу. Вимоги до мовленнєвого розвитку дітей цього віку включають формування чіткої артикуляції, побудову простих і складних речень, а також вміння вести діалог:

Ранній дошкільний вік (1-3 роки):

- активне накопичення словникового запасу;
- поява перших простих речень;

- розвиток розуміння мови;
- формування звуковимови;

Середній дошкільний вік (3-4 роки):

- збільшення довжини речень;
- ускладнення граматичних конструкцій;
- розвиток зв'язного мовлення (перекази, описи);
- поява питань «чому?», «як?».

Старший дошкільний вік (5-6 років):

- формування складних речень;
- освоєння всіх звуків рідної мови;
- розвиток мовленнєвого мислення;
- підготовка до шкільного навчання.

Дошкільний вік є періодом інтенсивного розвитку мовлення, що визначає подальші когнітивні та соціальні досягнення дитини. Розглянемо докладніше вікові норми мовленнєвого розвитку в цей період.

Показники мовленнєвого розвитку дитини у три роки

Трирічний вік є важливим етапом у мовленнєвому розвитку дитини. Саме в цей період відбувається інтенсивне оволодіння звуковимовою, формування граматичних конструкцій та розвиток зв'язного мовлення. Аналіз мовленнєвих здобутків трирічної дитини дозволяє оцінити рівень її мовленнєвого розвитку та виявити можливі відхилення. Розглянемо основні показники мовленнєвого розвитку дитини трьох років, зокрема:

1. Фонетика:

Дитина активно оволодіває звуковимовою, демонструючи поступове зникнення фізіологічної дислалії. Проте, шиплячі звуки та звук [p] можуть ще викликати труднощі у вимові.

2. Лексика:

Активний словниковий запас дитини складає близько 1000-1300 слів. Вона демонструє розуміння причинно-наслідкових зв'язків, активно використовуючи питальні слова.

3. Граматика:

Дитина будує прості речення, хоча в її мовленні можуть зустрічатися граматичні помилки, пов'язані з відмінковими закінченнями.

4. Зв'язне мовлення:

Дитина активно спілкується, переважно в діалогічній формі. Вона здатна відтворити прості сюжети.

Показники мовленнєвого розвитку дитини у чотири роки

Чотирирічний вік – це період інтенсивного розвитку мовленнєвих здібностей дитини. За цей рік відбувається значне розширення словникового запасу, удосконалення граматичних конструкцій та формування навичок зв'язного мовлення. Саме в цьому віці дитина починає активно використовувати мову для пізнання навколишнього світу, спілкування з ровесниками та дорослими.

Аналіз мовленнєвого розвитку дитини чотирьох років є важливим етапом моніторингу її загального розвитку. Він дозволяє оцінити рівень оволодіння мовними нормами, виявити можливі відхилення та визначити напрямки подальшої корекційної роботи. Розглянемо основні показники мовленнєвого розвитку дитини чотирьох років, зокрема:

1. Лексика:

Словниковий запас дитини постійно зростає, досягаючи 1800-2000 слів. Вона починає використовувати узагальнюючі поняття.

2. Граматика:

Дитина демонструє прогрес у засвоєнні відмінкових форм іменників та утворенні нових слів. В її мовленні з'являються ступені порівняння прикметників.

3. Зв'язне мовлення:

Дитина здатна складати прості описи предметів та переказувати короткі історії.

Показники мовленнєвого розвитку дитини у п'ять років

П'ятирічний вік – це період значних досягнень у мовленнєвому розвитку

дитини. Завершаючи дошкільний період, дитина демонструє високий рівень володіння мовою, що є важливою передумовою для успішного навчання в школі. Розглянемо основні показники мовленнєвого розвитку дитини п'яти років, зокрема:

1. Лексика:

Словниковий запас дитини продовжує активно зростати, досягаючи 2200-2500 слів. Вона впевнено використовує синоніми та антоніми, а також розуміє абстрактні поняття.

2. Граматика:

Дитина демонструє високий рівень володіння граматичними конструкціями. Вона будує складні речення.

3. Зв'язне мовлення:

Дитина здатна складати детальні описи, переказувати тексти і навіть вигадувати власні історії. Вона активно використовує мовленнєвий етикет.

Показники мовленнєвого розвитку дитини у шість років

Шість років – це віковий період, коли мовлення дитини досягає високого рівня розвитку. Завершуючи дошкільний етап, дитина демонструє здатність до складної вербальної комунікації, що є важливою передумовою для успішного навчання у школі. Розглянемо основні показники мовленнєвого розвитку дитини шести років, зокрема:

1. Лексика:

Словниковий запас дитини значно розширюється, досягаючи 3500-4000 слів. Вона може впевнено використовувати фразеологізми.

2. Граматика:

Дитина володіє граматичними нормами мови на високому рівні.

3. Зв'язне мовлення:

Дитина демонструє здатність будувати складні за структурою тексти, використовуючи різні типи мовлення.

Слід пам'ятати, що наведені норми є орієнтовними і можуть варіюватися залежно від індивідуальних особливостей дитини та умов її розвитку. Важливо

пам'ятати, що мовленнєвий розвиток – це динамічний процес, який потребує постійної стимуляції та підтримки з боку дорослих.

Для більш детального вивчення мовленнєвого розвитку дошкільників використовуються різноманітні методи, такі як: спостереження (систематичне спостереження за мовленням дитини в різних ситуаціях), експериментальні методи (використання спеціальних завдань і вправ для оцінки різних аспектів мовлення), аналіз мовленнєвих продуктів (аналіз дитячих розповідей, переказів, діалогів).

Розуміння вікових особливостей мовленнєвого розвитку дозволяє своєчасно виявити можливі відхилення і надати дитині необхідну допомогу.

Серед факторів, що впливають на мовленнєвий розвиток дітей дошкільного віку можна виділити такі, як от:

- спадковість, адже генетичні особливості дитини можуть впливати на темпи її мовленнєвого розвитку;
- соціальне середовище, оскільки спілкування з дорослими, читання книг, ігри – все це сприяє розвитку мовлення;
- фізіологічні особливості, такі як, наприклад, порушення слуху, органів артикуляції можуть уповільнювати мовленнєвий розвиток.

І саме логопед допомагає дітям з мовленнєвими порушеннями, а також проводить профілактичну роботу з усіма дошкільниками. Завдання логопеда – сформувані у дітей правильну вимову, розвинути фонематичний слух, збагатити словниковий запас, навчити граматично правильно будувати речення.

Загальна характеристика мовленнєвого розвитку дітей дошкільного віку подана в таблиці 1.

Словниковий запас вказує на кількість слів, які дитина розуміє та активно використовує в мовленні. Граматичні конструкції характеризують складність речень, які дитина здатна будувати, використовувати різні граматичні форми і засоби зв'язку між словами. Вимова звуків описує процес освоєння дитиною звуків рідної мови. Інші важливі навички включають, до прикладу,

переказування, складання розповідей, використання мовленнєвого етикету тощо.

Слід зазначити, що наведені в таблиці дані є орієнтовними і можуть варіюватися в залежності від індивідуальних особливостей дитини.

Таблицю вікових норм мовленнєвого розвитку дітей дошкільного віку можна використовувати батькам, щоб відстежувати мовленнєвий розвиток своєї дитини і порівнювати його з віковими нормами; педагогам, для складання індивідуальних програм розвитку мовлення для дітей; студентам, для кращого розуміння особливостей мовленнєвого розвитку на різних етапах онтогенезу.

Таблиця 1. Вікові норми мовленнєвого розвитку дітей дошкільного віку

Вік дитини	Словниковий запас	Граматичні конструкції	Вимова звуків	Інші навички
1-3 роки	Активне накопичення словникового запасу	Поява перших простих речень	Формування звуковимови	Розвиток розуміння мови
3 роки	1000-1300 слів, усі частини мови (крім прислівників та дієприслівників)	Прості та поширені речення, запитання «чому?», «навіщо?»	Більшість звуків, крім шиплячих та [p]	Переказування коротких історій
4 роки	1800-2000 слів, переважають іменники та дієслова	Складні речення зі сполучниками, використання різних граматичних форм	Більшість звуків, удосконалення артикуляції	Складання простих описів, переказування казок
5 років	2200-2500 слів, використання синонімів, антонімів, фразеологізмів	Складні речення з різними видами зв'язку, пряма мова	Всі звуки рідної мови	Детальні описи, переказування текстів, використання звуконаслідувань
6 років	3500-4000 слів, використання прислів'їв,	Різноманітні граматичні конструкції,	Всі звуки рідної мови, звуковий аналіз слів	Складання сюжетних розповідей,

	приказок	аналіз власного мовлення		переказування текстів різної складності
--	----------	--------------------------	--	---

Наприкінці дошкільного вікового періоду в дітей формується пізнавальна функція мовлення, яка планує і регулює практичні дії дитини. Результати мовленнєвого розвитку дитини в дошкільні роки дають можливість їй легко засвоювати програму навчання в школі. Різні сторони мовлення дитини вдосконалюються впродовж її шкільного навчання.

Отже, мовленнєвий розвиток дитини – це складний і тривалий процес, який вимагає уваги з боку дорослих. Своєчасна діагностика та корекція можливих відхилень дозволяє забезпечити успішну адаптацію дитини до шкільного навчання.

1.2. Норма і порушення мовлення як основні поняття логопедичної діагностики

Гуманістичні засади розбудови української освітньої галузі, тенденції впровадження інклюзивного навчання потребують вирішення низки актуальних теоретичних і практичних завдань, зумовлених необхідністю оволодіння дітьми рідною мовою та мовленням.

Мова – це складна функціональна система, в основу якої покладено систему знаків, що є засобом здійснення людського спілкування, мислення; соціально-психологічне явище, суспільно необхідне та історично зумовлене.

Мовлення – це функціонування мови, продукт мовленнєвої діяльності, у процесі якої використовуються одиниці, категорії, форми та норми мови; послідовність мовних знаків, що організуються відповідно до потреб інформації, яка висловлюється.

Як і мова, так і мовлення відносяться до суспільних явищ. Мовлення виникає і розвивається під впливом потреб у спілкуванні та слугує цілям суспільного об'єднання людей.

Між мовленням і мовою складні діалектичні взаємовідносини: мовлення здійснюється за правилами мови; під впливом ряду факторів (вимог суспільної практики, розвитку науки та ін.) вона змінюється і вдосконалює мовлення; поза мовленням неможливо формування свідомості. Тому діагностування стану мовлення та виявлення в дітей дошкільного віку його порушень є важливою складовою цього процесу.

Мовлення розглядають як складну форму психічної діяльності людини, соціальну за походженням і системну за будовою (Н. Бабич, Е. Данілавичюте, К. Крутій, В. Тарасун, В. Тищенко, Т. Скрипник, М. Шеремет. та ін.), яка ґрунтується на діяльності багатьох мозкових структур головного мозку, кожна з яких виконує специфічні операції мовленнєвої діяльності. Мовленнєві порушення в дитячому віці негативно впливають на психофізіологічний стан дитини, подальшу шкільну адаптацію та формування особистості.

Норма мовлення – загальноприйняті варіанти використання мови в процесі мовленнєвої діяльності, що забезпечується збереженими психофізіологічними механізмами мовленнєвої діяльності.

Порушення мовлення визначаються як відхилення в мовленні людини, яка говорить, від мовної норми, прийнятої в певному мовленнєвому оточенні, зумовлене розладом нормального функціонування психофізіологічних механізмів мовленнєвої діяльності, а саме вони:

- не відповідають віку особи;
- не є діалектизмами, безграмотністю мовлення та вираженням незнання мови;
- пов'язані з відхиленнями у функціонуванні психофізіологічних механізмів мовлення;
- здійснюють негативний вплив на подальший психічний розвиток дитини;
- мають стійкий характер та не зникають самостійно;
- вимагають логопедичної допомоги залежно від їхнього характеру.

Значимі дефініції понятійного апарату логопедії такі:

Порушення мовлення (синоніми: розлади мовлення, мовленнєві труднощі, недоліки мовлення, мовленнєві відхилення, мовленнєва патологія) – відхилення в мовленні людини, яка говорить, яке відрізняється від норми, прийнятої в певному мовленнєвому середовищі, і проявляється порушеннями звуковимови, голосу, темпу, ритму, що зумовлені розладами нормального функціонування психофізіологічних механізмів мовленнєвої діяльності.

Порушення мовленнєвого розвитку – група різних видів порушень у розвитку мовлення, що мають різну етіологію, патогенез, ступінь вираженості або порушення протікання мовленнєвого розвитку, не відповідають нормальному онтогенезу, зокрема характеризуються відставаннями в темпі.

Недорозвинення мовлення – якісно низький рівень сформованого порівняно з нормою мовленнєвої функції або мовленнєвої системи.

На різних вікових етапах розвитку дитини мовлення разом з іншими

психічними процесами реалізується в різних видах діяльності, і наявність мовлення або його відсутність чи недорозвинення перебудовують усі психічні процеси. Тому в дослідженні мовлення дітей дошкільного віку має практичне значення логопедична діагностика.

Діагностика – система технологій, засобів, процедур, методик і методів висвітлення обставин, умов і факторів функціонування педагогічних об'єктів, перебігу педагогічних процесів, установлення їхньої ефективності та наслідків у зв'язку із заходами, що передбачаються або здійснюються.

Логопедична діагностика – це спосіб отримання інформації про стан психічного розвитку дитини для визначення рівня відставання від норми або порушення роботи психічних функцій, зокрема мовлення, й визначення першопричини цього та необхідності допомоги з боку фахівця.

Логопедична діагностика може проводитися самостійно чи в складі психолого-педагогічної діагностики дитини. Як складова психолого-педагогічної діагностики розвитку дитини логопедична діагностика визначає мовленнєву компетентність як мовленнєву підготовку дітей до школи, порушення усного мовлення як первинне чи вторинне недорозвинення. Це необхідно для встановлення логопедичного діагнозу чи висновку й розробки системи методів корекційного впливу, шляхів корекційно-розвивальної роботи з урахуванням виявлених у мовленні дитини порушень, а також для вирішення питання відбору дітей і комплектування спеціальних логопедичних груп для дітей із порушеннями мовлення в умовах навчальних закладів.

Логопедична діагностика розробляє методи розпізнавання і вимірювання стану й розвитку мовлення, індивідуально-психологічних особливостей особистості дитини, перш за все, для з'ясування первинності чи вторинності мовленнєвих порушень залежно від її психічного розвитку й інтелекту. При цьому встановлення висновку чи діагнозу може розумітися в широкому та вузькому сенсі.

У широкому розумінні - це дослідження вікових, типологічних особливостей розвитку мовлення і може стосуватися різних категорій дітей (із

порушенням слухової та зорової функції, із порушеннями мовлення, порушеннями інтелектуального розвитку, комплексними порушеннями, порушенням опорно-рухового апарату, із затримкою психічного розвитку та психопатичними формами поведінки й розладами спектру аутизму).

У вужчому - виявлення індивідуальних особливостей оволодіння мовленням особистістю, зокрема виявлення рівня розвитку складових мовлення чи можливих порушень мовлення та мовленнєвої готовності до школи - мовленнєвої компетентності. Для цього проводиться діагностування (від грец. «dia» - «прозорий», «gnosis» - «знання») означає пояснення, розпізнавання. Його можна тлумачити як отримання інформації про стан та розвиток контрольованого об'єкта, його відхилення від норми. Діагностування перебуває в нерозривному зв'язку з прогнозуванням та проектуванням, які логічно завершують ланцюжок дослідницької процедури.

Поняття, що характеризують процеси логопедичної діагностики:

Анамнез – збір інформації про розвиток дитини, умови життя, наявність супутніх захворювань.

Спостереження – систематичне спостереження за мовленнєвою поведінкою дитини в різних ситуаціях.

Бесіда – спрямоване спілкування з дитиною та її батьками з метою з'ясування особливостей мовлення та розвитку.

Тестування – використання спеціальних методик і завдань для оцінки різних аспектів мовлення.

Аналіз продуктів мовленнєвої діяльності – вивчення письмових робіт, малюнків, переказів.

Поняття, що характеризують результати логопедичної діагностики:

Логопедичний висновок – це документ, в якому фіксуються результати обстеження, встановлюється логопедичний діагноз і формулюються рекомендації.

Індивідуальна програма корекційно-розвиткової роботи планується на основі результатів логопедичної діагностики і включає комплекс заходів,

спрямованих на усунення мовленнєвих порушень.

Додаткові поняття, що дозволять більш точно орієнтуватися в процесі діагностики та корекції мовленнєвих порушень:

Артикуляційна гімнастика – це сукупність вправ, спрямованих на розвиток рухливості органів артикуляційного апарату.

Автоматизація звуків – це закріплення правильної вимови звуків у мовленні дитини.

Диференціація звуків – це відпрацювання чіткої вимови схожих звуків.

Розвиток фонематичного слуху – це формування здатності чути і розрізняти звуки мови.

Розвиток граматичної правильності мовлення – це процес оволодіння дитиною нормами і правилами граматики рідної мови (вміння правильно будувати речення, узгоджувати слова за родом, числом, відмінками, часом, а також використовувати різноманітні граматичні конструкції відповідно до норм літературної мови).

Розвиток зв'язного мовлення – це процес формування вміння висловлювати свої думки, почуття, ідеї у логічно послідовній, граматично правильно оформленій і змістовно насиченій формі (складання речень, вміння будувати зв'язні тексти, передаючи інформацію чітко, ясно та цікаво).

Завдання логопедичної діагностики:

- виявлення відхилень у розвитку мовлення;
- визначення причин та характеру первинних порушень розвитку мовлення дитини й визначення ступеня прояву порушення;
- виявлення індивідуально-психологічних особливостей розвитку мовлення дитини;
- визначення напрямів корекційно-педагогічного впливу, умов виховання і шляхів логопедичної допомоги батькам дитини;
- обґрунтування логопедичного прогнозу.

Діагностика мовленнєвого розвитку дітей проводиться за двома основними **напрямами**:

- діагностика мовлення дітей у процесі вивчення інтелектуального розвитку як одного із показників пізнавального розвитку й готовності до школи;
- детальне вивчення всіх засобів мовлення як показників психічного розвитку в цілому й готовності до школи та виявлення недоліків і порушень мовлення для їхньої подальшої корекції.

Дослідження раціонально проводити в напрямі від загального до конкретного. Спочатку вчитель-логопед виявляє проблеми в розвитку мовлення дитини, а потім ці проблеми розглядає пильніше, піддає кількісному та якісному аналізу. Усередині кожного виду завдання матеріал подається від складного до простого. Це дозволяє дитині закінчити кожне завдання успішно, що створює додаткову мотивацію і позитивний емоційний настрій, які підвищують продуктивність і тривалість обстеження.

Розгляд діагностики в методичному плані пов'язаний зі встановленням характеру методик. На сьогодні відсутня єдина система методик для проведення різних видів логопедичного дослідження. Розглянемо такі види діагностик, як от: скринінгова, диференціальна та поглиблена діагностики.

Скринінгова діагностика (англ. «screen» - «просіювати, сортувати») - попереднє, орієнтовне виявлення дітей з відхиленнями в розвитку мовлення. Подібна діагностика забезпечує своєчасне розпізнавання мовленнєвих порушень у дітей. У дошкільних і шкільних навчальних закладах таку діагностику здійснюють шляхом планових профілактичних оглядів дітей учителями-логопедами, що проводяться з використанням попередніх даних вихователів і вчителів за результатами спостережень за мовленням дітей. Скринінгова діагностика, що реалізується на основі взаємодії діяльності вихователя групи, учителя класу і вчителя-логопеда, забезпечує своєчасне розпізнавання мовленнєвих порушень у дітей. Традиційними методами скринінгу виступали спостереження, бесіда, проте одним із сучасних методів скринінгу є тестування, зокрема тестова скринінгова методика раннього виявлення схильності до дислексії в дітей 5-7 років. Основне призначення подібних тестів – попередній орієнтовний відбір без точної класифікації характеру і глибини мовленнєвих

порушень, тому їхнє застосування для вирішення завдань інших видів діагностики не може визнаватися обґрунтованим.

На основі попередньої діагностики здійснюють *диференціальну діагностику*, що встановлює відмінність певного порушення мовлення від інших, схожих за проявами. Таку діагностику спрямовано на визначення умов, змісту, методів і засобів корекційно-педагогічної роботи. У сучасній логопедії накопичено достатній матеріал для розмежування подібних проявів при різних мовленнєвих порушеннях. Разом із тим, традиційна логопедична практика багато в чому орієнтована переважно на подолання так званих «чистих», моносиндромних мовленнєвих порушень. Разом із тим, тенденція зміни структури нозологічних форм мовленнєвих порушень, що намітилися поєднання психопатологічних, патопсихологічних й лінгвопатологічних синдромів, дозволяє говорити про характер мультифакторних механізмів недорозвинення мовлення. За даними диференціальної діагностики учитель-логопед планує роботу на групових, підгрупових та індивідуальних заняттях.

Зміст цієї роботи, як і методи та засоби корегуються з урахуванням тих матеріалів, які фахівець отримує, проводячи *поглиблену діагностику*, спрямовану на виявлення індивідуальних особливостей (характеристик мовленнєвої й пізнавальної діяльності, емоційно-вольової сфери), що властиві тільки конкретній дитині й повинні братися до уваги під час організації індивідуальної корекційно-розвивальної роботи. Поглиблена діагностика проводиться протягом усього навчального року з використанням різних методів логопедичного обстеження, перш за все – спостереження за дітьми і їхнім мовленням на заняттях та інших режимних моментах. До проблем методичного плану, пов'язаного з проведенням поглибленої діагностики, можна віднести недостатню розробленість різнорівневих програм діагностики сформованості вимовної сторони мовлення, лексико-граматичної будови мовлення і зв'язного мовлення як основи побудови індивідуальних програм логопедичної роботи.

Отже, діагностика мовленнєвого розвитку дітей є фундаментом успішної логопедичної корекції. Вона дозволяє не тільки виявити наявні порушення, а й

визначити їх характер, ступінь вираженості та причини. Сучасна логопедична діагностика представлена різноманітними методиками, які дозволяють проводити як попередній скринінг, так і детальне обстеження мовленнєвих функцій. Однак, незважаючи на досягнення в цій галузі, існує потреба в подальшому вдосконаленні методичного забезпечення, особливо в частині диференціальної та поглибленої діагностики. Зміна структури мовленнєвих порушень, що спостерігається в сучасних дітей, вимагає від логопедів гнучкого та індивідуального підходу до кожної дитини. Таким чином, подальший розвиток логопедичної діагностики передбачає створення єдиної системи методик, що дозволить забезпечити точну та об'єктивну оцінку мовленнєвого розвитку дітей та розробити ефективні програми корекційної роботи.

1.3. Логопедична діагностика стану розвитку мовлення у дітей дошкільного віку

Ефективність логопедичної роботи багато в чому залежить від того, наскільки правильно і грамотно було проведено діагностику стану розвитку мовлення дитини. У процесі логопедичного дослідження реалізуються різні види діяльності:

- вивчення медичної та психолого-педагогічної документації;
- аналіз робіт дитини;
- бесіда з батьками;
- безпосередньо логопедична діагностика стану розвитку мовлення та його компонентів.

Логопедична діагностика, яка в цілому триває близько 1 години, передбачає:

- вивчення анамнестичних даних (тобто отримання інформації про період внутрішньоутробного розвитку дитини (чи були хвороби матері, отруєння, травми та ін.), період пологів (асфіксія, травми, захворювання плода та ін.) і розвиток дитини після народження (травми, вірусні захворювання та ін.) до трьох років, час появи гуління, лепету, перших слів і локомоторних (перших рухових) функцій дитини), які можна отримати зі слів батьків та даних медичної карти дитини;
- вивчення висновків медичних фахівців (отоларинголог, окуліст, невропатолог, психоневролог, психіатр, педіатр);
- обстеження психічних процесів (сприймання, пам'ять, увага, мислення);
- обстеження немовленнєвих процесів: моторних функцій (загальної, дрібної, артикуляційної) праксису, гнозису;
- обстеження будови артикуляційного апарату, дихальної, голосоутворювальної і темпо-ритмічної сторони мовлення;
- дослідження звуковимови;

- дослідження складової структури слова;
- дослідження фонематичних процесів (сприймання, аналіз, синтез, уявлення);
- дослідження стану словникового запасу;
- дослідження стану граматичної будови;
- дослідження стану розвитку зв'язного мовлення.

По закінченні діагностики вчитель-логопед повинен зробити висновок про стан мовлення дитини, сформулювати його як логопедичний діагноз, надати батькам повну інформацію про стан розвитку мовлення дитини, рекомендації щодо спеціальної розвивально-корекційної роботи з дитиною та розробити разом з батьками й іншими фахівцями (лікарями, психологами, педагогами та ін.) індивідуальну програму логопедичної корекції.

Усю роботу з проведення логопедичної діагностики стану й розвитку мовлення дитини прийнято поділяти на декілька взаємопов'язаних етапів:

- орієнтовно-підготовчий етап – це перший крок, який дозволяє зібрати максимально повну інформацію про дитину з різних джерел (медична документація, бесіда з батьками тощо). Це допомагає логопеду скласти загальне уявлення про проблему і спланувати подальше обстеження;
- діагностично-диференціальний етап – це етап, під час якого відбувається безпосереднє дослідження мовленнєвих функцій дитини. За допомогою різних методів логопед виявляє конкретні порушення мовлення і їх характер;
- аналітично-уточнювальний етап – це етап, за результатами якого отримані дані аналізуються, систематизуються і формулюється висновок про стан мовлення дитини. На основі цього висновку складається індивідуальна програма корекційної роботи;
- прогностично-освітній етап, під час якого вчитель-логопед прогнозує динаміку розвитку мовлення дитини і розробляє індивідуальний маршрут корекційної роботи;
- інформування батьків – це важливий етап, оскільки співпраця з батьками є одним з ключових факторів успішної корекції мовленнєвих порушень.

Розглянемо детальніше кожен з етапів.

I етап - орієнтовно-підготовчий. Завдання першого етапу: збір анамнестичних даних на основі вивчення спеціальної документації; з'ясування скарг, запитань батьків; виявлення в бесіді попередніх даних про індивідуально-типологічні особливості дитини в цілому та мовлення. Це передбачає різні види роботи вчителя-логопеда, зокрема знайомство з медичною і психолого-педагогічною документацією, яка вивчається за відсутності батьків або осіб, які їх замінюють. До медичної документації відносяться медична карта дитини або виписки з неї фахівців: педіатра, невролога, отоларинголога та ін. Окрім того, може бути надано висновки фахівців, консультації різних медичних установ (наприклад, аудіограми, висновки про результати ЕЕГ та ін). У процесі вивчення медичної документації вчитель-логопед складає уявлення про можливу етіологію мовленнєвої патології та її патогенез. Особливу увагу необхідно звернути на дані про протікання вагітності й пологів, про ранній розвиток дитини, на наявність хронічних захворювань та ін.

До психолого-педагогічної документації відносяться психолого-педагогічна характеристика дитини, складена педагогами, які працюють із нею: вихователем, психологом, соціальним педагогом, учителем-логопедом та ін. У ході вивчення педагогічної документації складається уявлення про ті проблеми, які є в дитини, особливості її навчання, індивідуально-типологічні властивості і динаміку розвитку.

Вивчення робіт дитини. До цього виду документації можна віднести різні вироби з глини, паперу, малюнки, шкільні зошити та щоденник. Вивчення робіт дитини дає прямі відомості про оволодіння дитиною соціально-освітніх навичок і масу непрямой інформації, на основі якої повинна будуватися бесіда з батьками дитини.

Співбесіда з батьками проводиться в спокійній обстановці. Весь хід бесіди має бути діловий, доброзичливий, сконцентрований виключно на проблемах дитини та їхньому вирішенні. Бесіду раціонально починати з виявлення скарг, запитань батьків щодо проблем дитини. У розмові з батьками вчитель-логопед

може отримати виключно цінну інформацію про особистість і характер дитини, про стиль її взаємин із тими, хто оточує, про інтереси та ін. Отримані дані є основою для попереднього діагнозу.

II етап - діагностично-диференційований. Цей етап є процедурою дослідження всіх компонентів (словникового запасу, граматичної будови, зв'язного мовлення, звуковимови й фонематичних процесів) мовлення дитини в процесі цілеспрямованої взаємодії вчителя-логопеда з дитиною.

Завдання етапу – це з'ясування таких аспектів:

- які мовленнєві засоби сформовані до моменту обстеження;
- які мовленнєві засоби не сформовані до моменту обстеження;
- характер несформованості мовленнєвих засобів.

Із цією метою досліджують слух, зір й інтелект дитини, диференціюють мовленнєві вади первинного характеру від порушень мовлення за ускладнених дефектів розвитку (вторинного характеру) та обстежують немовленнєві функції, що взаємодіють із мовленнєвими, і тільки після цього потрібно розпочати дослідження всіх компонентів мовленнєвої системи. Основні методи логопедичного дослідження: педагогічний експеримент; бесіда з дитиною; спостереження за дитиною; гра. Як дидактичний матеріал можуть бути використані іграшки й муляжі, сюжетні картинки й малюнки, картки з надрукованими завданнями, книги та логопедичні альбоми. Матеріал відбирається відповідно до соціального досвіду дитини. Якщо виявлено порушення будь-якого компонента мовлення, необхідно перевірити стан інших компонентів, які залежать від нього, адже відомо - кожен прояв мовленнєвого порушення може бути причиною і водночас наслідком інших порушень. Зіставлення та порівняння результатів дослідження всіх компонентів мовлення дозволяє діагностувати мовленнєву ваду, її тяжкість. Процедура діагностичного етапу починається в присутності батьків зі встановлення контакту з дитиною і в більшості випадків дослідження мовлення дошкільників відбувається в такій послідовності.

Дослідження словникового запасу або лексичної компетентності. У лінгвістичній літературі виділяється два види словника - активний

(продуктивний) і пасивний (рецептивний). До активного словника включаються ті лексичні одиниці, які використовуються носієм мови для продукування (складання) власного висловлювання. Пасивний словник складається із лексичних одиниць, які носій мови правильно розуміє під час сприймання чужого висловлювання. При цьому співвідношення обсягів пасивного й активного словників може бути різним в умовах різних форм патологій мовлення. Кожен із цих словників може бути охарактеризований за двома параметрами: кількісним (обсяг) та якісним (семантичний зміст). Обсяг лексичного запасу залежить від віку дитини, рівня розвитку її пізнавальних і розумових функцій, умов виховання.

Дослідження граматичної будови мовлення або граматичної компетентності. У процесі дослідження необхідно виявити можливості граматичного оформлення не тільки на синтаксичному рівні, але й на морфологічному рівні. Тому дослідження має бути спрямовано на вивчення будови речення, граматичної зміни слів у ньому та морфологічних форм слова. Під час дослідження дошкільників необхідно враховувати, що процес становлення граматичної будови ще далеко не закінчений. Якщо в дитини сформоване фразове мовлення, то можна почати дослідження зі складних речень, доступних для дітей за структурою, поступово переходячи до простіших, щоб визначити той рівень, яким дитина володіє впевнено.

Для дослідження стану мовлення на синтаксичному рівні традиційно використовуються різні види завдань із виконання складних і простих інструкцій, побудови складання простих і складних речень. Під час дослідження синтаксичних умінь та навичок включаються спеціальні завдання з вивчення видів зв'язку слів і їхніх відношень у реченні. У ході дослідження синтаксису вчитель-логопед з'ясовує стан навичок словозміни в цілому (категорії числа та роду з'являються першими), відзначаючи кількість і якість аграматизмів у мовленні дитини; стан навичок словотворення граматичних форм, зокрема вміння користуватися суфіксами першої групи, утворюючи зменшувальну форму іменників, та другої - утворення від іменників нових слів: прикметників,

дієслів та ін.

Дослідження вимови звуків або фонетичної компетентності проводиться тільки в тому випадку, якщо в дитини в процесі обстеження виявляються недоліки вимови звуків: відсутність звука; спотворення звука; заміни і змішування звуків (стійкі та нестійкі). За наявності вад вимови звуків порушується складова структура слова, яку досліджують на вербальному матеріалі, що становить різні складові структури слів. Якщо в дитини є проблеми звуковимовного характеру, проводиться поглиблене дослідження, яке включає: обстеження будови і рухових функцій артикуляційного апарату; дослідження стану фонематичних процесів (сприймання, аналізу, синтезу, уявлень).

Дослідження зв'язного мовлення або діамонологічної компетентності. Обстеження дошкільників починається зі встановлення вербального контакту з дитиною за допомогою діалогічної форми мовлення, проте вивчення стану зв'язного мовлення дитини в цілому може мати діалогічну або монологічну форму. Після 4,5 років пропонуються такі види завдань: складання речення за сюжетною картинкою з однією дією; описової розповіді з опорою на малюнок, за сюжетною картинкою, за серією малюнків та ін.

На підставі отриманих даних про стан словникового запасу, граматичної будови, зв'язного мовлення, звуковимови й фонематичних процесів заповнюється протокол обстеження, до якого записуються всі відповіді дитини, як правильні, так і помилкові. Проводиться кількісний та якісний аналіз одержаних даних із метою обґрунтування логопедичного висновку. Аналізу цих даних присвячується наступний етап обстеження.

III етап - аналітично-уточнювальний. Завдання етапу: інтерпретація отриманих даних, уточнювальне динамічне спостереження за дитиною в умовах спеціального навчання і виховання та складання психолого-педагогічної характеристики на дитину й заповнення логопедичної карти, яка є обов'язковим звітним документом учителя-логопеда, незалежно від його місця роботи. Особлива увага приділяється дітям, які були направлені до навчального закладу із метою детального вивчення та з'ясування характеру первинного дефекту (мов-

ленневого або інтелектуального). Виявлені відхилення аналізуються за даними протоколу і фіксуються в логопедичній карті та узагальнюються у вигляді логопедичного висновку.

Особливістю логопедичної карті та її відмінністю від протоколу є аналітична складова. Якщо в протоколі фіксуються відповіді дітей, то в логопедичній карті подаються узагальнені висновки про стан тієї або іншої сторони мовлення, розкриваються механізми патологічних виявів і наводяться приклади дитячих відповідей. У логопедичній карті, як правило, такі розділи:

- паспортна частина;
- анамнестичні дані;
- дані про фізичне та психічне здоров'я дитини;
- характеристика мовлення: словникового запасу, граматичної будови, зв'язного мовлення, вимови звуків і фонематичного сприймання;
- логопедичний висновок.

У висновку обов'язково вказується структура мовленнєвого порушення тобто мовленнєві й немовленнєві симптоми цього порушення мовлення та характер їхнього взаємозв'язку зі сторонами мовленнєвої системи в дитини, які виявилися несформованими. У структурі мовленнєвого порушення виділяємо первинний дефект (ядро) та вторинний, що є наслідками первинного відхилення, які перебувають у причинно-наслідковому зв'язку з першим. Структура мовленнєвого порушення знаходить своє відображення в певному співвідношенні первинних та вторинних симптомів, що зумовлюється клінічною основою мовленнєвої недостатності (медичним діагнозом). Під час складання логопедичного висновку про стан мовлення дитини враховують:

1. Порушення фонетичного, фонематичного, лексичного, граматичного та зв'язного мовлення як компонентів мовленнєвої системи, що зумовлюють порушення засобів мовлення і поєднуються в термін для позначення загальних ознак недорозвинення компонентів мовленнєвої системи, а саме:

- фонетико-фонематичне недорозвинення мовлення, в окремих випадках - фонетичне недорозвинення мовлення;

- загальне недорозвинення мовлення (I, II, III, IV рівнів);
- порушення використання засобів мовлення - заїкання.

2. Порушення усного мовлення поділяються на два типи:

- фонаційного (зовнішнього) оформлення висловлювання, які називають порушеннями вимовної сторони мовлення: дислалія, дизартрія, ринопалія, заїкання;

- структурно-семантичного (внутрішнього) оформлення висловлювання, які в логопедії називають системним або поліморфним порушенням мовлення, що представлені двома видами: алалією і афазією.

3. Форми мовленнєвого порушення:

- дислалія (артикуляторно-фонематична; артикуляторно-фонетична; акустико-фонематична);

- дизартрія (кіркова; псевдобульбарна; бульбарна; екстрапірамідна (підкіркова); мозочкова; стерта форма дизартрії);

- ринопалія (органічна, функціональна відкрита; органічна закрита (передня, задня); функціональна закрита);

- заїкання (невротичне; неврозоподібне);

- алалія (моторна, сенсорна, сенсомоторна);

- дисграфія (артикуляторно-акустична, акустична, оптична, аграматична, дисграфія на тлі порушення мовного аналізу та синтезу);

- дислексія (аграматична, фонематична, семантична, мнестична, оптична, тактильна).

До логопедичної карти додаються малюнки - у дошкільників, зразки письмових робіт із виділеними і виправленими помилками — у школярів. Сенс дослідження полягає не стільки в констатації порушення, скільки в пошуку шляхів, що дозволяють ці порушення усунути або компенсувати. Тому наступний етап обстеження - прогностичний.

IV етап - прогностично-освітній. Завдання етапу передбачають на підставі наявних фактів та їхнього осмислення фахівцем визначити прогноз подальшого розвитку мовлення дитини, з'ясувати основні напрями корекційної

роботи з нею, вирішити питання про її індивідуальний освітньо-корекційний маршрут. Освітні маршрути реалізуються в різних формах:

- логопедичні заняття за індивідуальною корекційною програмою в умовах спеціального освітнього чи реабілітаційного закладу, в умовах сім'ї;
- індивідуальні і групові логопедичні заняття за корекційно-розвитковою програмою в умовах логопедичної групи ЗДО чи ЗЗСО.

Вибір організаційної форми залежить від характеру порушення, ступеня його вираженості, від психосоматичного стану дитини, а також від соціальних умов: особливостей сімейного виховання, можливостей батьків, наявності на доступній відстані відповідних фахівців у регіоні.

Логопедичний висновок, напрями корекційно-логопедичної роботи та її організаційні форми мають бути обговорені з батьками й іншими фахівцями, причетними до забезпечення освітніх потреб дитини.

V етап - інформування батьків – це один із найважливіших і водночас найскладніших у процесі логопедичної допомоги. Його успіх залежить від здатності логопеда досягти розуміння батьків щодо особливостей мовленнєвого розвитку їхньої дитини, тобто інформування батьків на доступному для них рівні про стан розвитку мовлення дитини та залучити їх до активної участі в корекційному процесі. Інформування батьків проводиться у вигляді бесіди за відсутності дитини з урахуванням таких вимог.

Означимо вимоги, яким повинно відповідати інформування вчителем-логопедом батьків.

По-перше, бесіду з батьками повинна бути ***науково обґрунтованою***. Інформація, що надається батькам, повинна базуватися на сучасних наукових уявленнях про мовленнєвий розвиток і порушення. Використання професійної термінології має бути зведене до мінімуму, а складні поняття мають бути пояснені доступною мовою.

По-друге, бесіда повинна базуватись на ***індивідуальному підході*** до кожної сім'ї. Зміст і форма інформування мають враховувати рівень освіти, психологічні особливості та емоційний стан батьків. Важливо підкреслити

індивідуальність кожної дитини та її потенціал для розвитку.

По-третє, бесіда має бути побудована в *конструктивному* напрямку. Інформація має бути подана в позитивному ключі, з акцентом на можливості корекції та розвитку дитини. Логопед повинен не лише констатувати наявні проблеми, а й запропонувати конкретні рекомендації щодо їх подолання.

По-четверте, бесіда повинна мотивувати батьків до подільної активної співпраці з логопедом. Інформування має бути спрямоване на встановлення довірчих відносин між логопедом і батьками, а також на формування у батьків розуміння їхньої ролі в корекційному процесі.

Дотримання цих вимог дозволить забезпечити ефективну взаємодію логопеда і батьків, що є необхідною умовою успішної корекції мовленнєвих порушень у дітей.

Загальна характеристика усіх етапів логопедичного обстеження дітей дошкільного віку подана в таблиці 2.

Наведена таблиця наочно демонструє складний і багатогранний процес логопедичної діагностики. Кожен з описаних етапів відіграє важливу роль у виявленні, аналізі та корекції мовленнєвих порушень. Починаючи з попереднього збору інформації та закінчуючи розробкою індивідуальної програми корекції, кожен етап тісно пов'язаний з наступним. Завдяки комплексному підходу, вчитель-логопед отримує повну картину мовленнєвого розвитку дитини, що дозволяє визначити найбільш ефективні методи корекційної роботи. Важливим аспектом є співпраця логопеда з батьками, адже саме спільними зусиллями можна досягти значних успіхів у розвитку мовлення дитини.

Таблиця 2. Етапи логопедичного обстеження дітей дошкільного віку

Етап діагностики	Основні завдання	Методи дослідження	Очікувані результати
Орієнтовно-підготовчий	Збір анамнезу, виявлення попередніх даних про дитину	Вивчення документації, бесіда з батьками	Складання попереднього уявлення про проблему, визначення напрямків подальшого обстеження
Діагностично-диференціальний	Дослідження всіх компонентів мовлення	Педагогічний експеримент, спостереження, бесіда, аналіз продуктів діяльності	Виявлення мовленнєвих порушень, їхня класифікація
Аналітично-уточнювальний	Інтерпретація даних, формулювання висновків	Аналіз результатів обстеження	Складання логопедичного висновку, розробка індивідуальної програми корекції
Прогностично-освітній	Визначення прогнозу розвитку, розробка корекційної програми	Аналіз отриманих даних, обговорення з батьками	Складання індивідуального освітньо-корекційного маршруту
Інформування батьків	Доведення до відома батьків результатів обстеження, залучення їх до корекційної роботи	Бесіда з батьками	Створення партнерських відносин з батьками, мотивація до співпраці

Таким чином, логопедична діагностика – це фундаментальний етап у процесі корекції мовленнєвих порушень. Вона дозволяє не лише виявити наявність проблеми, а й детально охарактеризувати її, визначивши тип, рівень тяжкості та причини виникнення. Завдяки комплексному підходу, який враховує всі аспекти мовленнєвого розвитку дитини, логопед отримує повну картину її

мовленнєвих можливостей. Індивідуальний підхід до кожної дитини, системність діагностичного процесу та тісна співпраця з батьками забезпечують ефективність цього етапу. Результати діагностики є основою для розробки індивідуальної програми корекції, що дозволяє підібрати оптимальні методи і прийоми роботи, спрямовані на подолання мовленнєвих труднощів та забезпечення успішної соціальної адаптації дитини. Таким чином, логопедична діагностика є невід'ємною частиною логопедичної допомоги і відіграє ключову роль у забезпеченні всебічного розвитку дитини.

РОЗДІЛ 2. МОВЛЕННЄВА КАРТКА З КАРТИНКАМИ – ПРАКТИЧНИЙ ІНСТРУМЕНТ В ЛОГОПЕДИЧНІЙ ДІАГНОСТИЦІ

2.1. Мовленнєва картка – один із основних документів професійної документації вчителя-логопеда

Своєчасно сформована мовленнєва компетентність у дошкільному віці є однією зі складових цілісної особистості дитини. Проте з тих чи інших причин своєчасне і правильне протікання процесу мовленнєвого розвитку дитини може бути порушене, що зумовлює окремі його недоліки та можливі труднощі в подальшому оволодінні письмом і читанням. Тому важливо турбуватися про правильне формування дитячого мовлення та своєчасно попереджувати і виправляти його відхилення від загальноприйнятих норм.

Організації логопедичної корекції передують діагностування стану мовлення у дітей. Логопедична картка обстеження дитини дошкільного віку з порушеннями мовлення допоможе дотримуватися в практичній роботі принципів системності й послідовності в процесі діагностики.

Мовленнєва картка є одним із основних документів професійної документації вчителя-логопеда. Мовленнєва картка є невід'ємним інструментом логопедичної практики, який дозволяє систематизувати дані про мовленнєвий розвиток дитини, відстежувати динаміку корекційної роботи та прогнозувати результати логопедичної допомоги. Вона заповнюється під час первинного логопедичного обстеження дитини.

Стандартизованої форми логопедичної мовленнєвої картки не існує, кожен учитель-логопед може розробити її сам. Однак, як правило, мовленнєва картка містить такі розділи:

- анамнестичні дані, такі як вік дитини, дата народження, скарги батьків, перенесені захворювання, умови життя та виховання;
- результати обстеження, а саме: дані про звуковимову, лексику, граматику, зв'язне мовлення, фонематичний слух, читання та письмо (для

старших дітей);

- динаміка корекційної роботи, що відображає зміни у мовленні дитини протягом певного періоду;
- висновки та рекомендації, що дозволяють надати загальну оцінку рівню мовленнєвого розвитку, сформулювати логопедичний діагноз, визначити цілі і завдання корекційної логопедичної роботи, сформулювати рекомендації батькам.

Мовленнєва картка має такі *функції*:

- діагностична функція (фіксація результатів логопедичного обстеження, виявлення мовленнєвих порушень та їх характеристик);
- документальна функція (підтвердження факту проведення логопедичної діагностики та корекційної допомоги, обґрунтування вибору корекційно-розвиткових засобів);
- контрольна функція (відстеження динаміки мовленнєвого розвитку дитини, оцінка ефективності корекційно-розвиткової роботи);
- прогностична функція (прогнозування термінів подолання мовленнєвих порушень та складання індивідуальної програми корекції);
- комунікативна функція (забезпечення взаємодії логопеда з батьками, іншими фахівцями (педагогами, психологами), а також передача інформації про дитину наступному логопеду (у разі необхідності).

Узагальнюючи, можна стверджувати, що мовленнєва картка є не просто документом, а інструментом, який допомагає логопеду:

- систематизувати інформацію про дитину;
- обирати оптимальні методи корекції;
- відстежувати динаміку мовленнєвого розвитку;
- обґрунтувати свої професійні рішення;
- співпрацювати з батьками та іншими фахівцями.

Таким чином, мовленнєва картка є невід'ємною частиною сучасної логопедичної практики.

2.2. Особливості авторської мовленнєвої картки з картинками - навчально-методичного посібника «Дидактичний матеріал із логопедичного обстеження мовленнєвого розвитку дитини: мовленнєва картка з картинками» (автор – Король А.В.)

Структура мовленнєвої картки може варіюватися залежно від віку дитини, типу мовленнєвого порушення та авторської концепції логопеда. Ми пропонуємо один із варіантів авторської мовленнєвої картки – навчально-методичний посібник «Дидактичний матеріал із логопедичного обстеження мовленнєвого розвитку дитини: мовленнєва картка з картинками» (автор – Король А.В.) з метою формування цілісного уявлення про процес логопедичної діагностики мовлення дитини. Мовленнєва картка з картинками має гриф Міністерства освіти та науки України та схвалена до застосування в освітньому процесі.



Рис. 1. Навчально-методичний посібник «Дидактичний матеріал із логопедичного обстеження мовленнєвого розвитку дитини: мовленнєва картка з картинками» (автор Король А.В.)

Так як мовленнєва картка розрахована на 3 роки (молодший, середній та старший дошкільні роки), це забезпечує можливість визначення динаміки корекційного впливу в процесі логопедичної роботи. Мовленнєва картка з картинками дозволяє накопичувати відомості про особливості мовленнєвого розвитку дитини протягом усього часу логопедичної корекції. Це дозволяє побачити результативність логопедичної роботи.

Правильно організована та проведена логопедична діагностика дозволяє прогнозувати строки подолання тієї чи іншої мовленнєвої вади і накреслити ефективні напрямки корекційної логопедичної роботи.

Означимо **переваги** навчально-методичного посібника «Дидактичний матеріал із логопедичного обстеження мовленнєвого розвитку дитини: мовленнєва картка з картинками» (автор Король А.В.).

Наочність та інтерактивність:

- яскраві ілюстрації залучають увагу дитини та полегшують розуміння завдань;
- спеціальні місця для фіксації результатів дозволяють візуально відстежувати прогрес.

Системність та структурованість:

- послідовне представлення матеріалу забезпечує комплексну оцінку мовленнєвого розвитку;
- табличний формат представлення матеріалу спрощує аналіз результатів і порівняння динаміки.

Індивідуальний підхід:

- комплексна оцінка охоплює різні аспекти мовлення, що дозволяє скласти індивідуальну програму корекційно-розвиткової роботи;
- гнучкість у застосуванні, адже картка може бути використана для дітей різного віку та з різними типами порушень.

Практичність та результативність:

- зручність використання, простота заповнення та аналізу даних;
- ефективність під час обстеження, адже картка допомагає визначити

доцільність корекційних заходів;

- можливість самостійної роботи, оскільки навіть батьки можуть використовувати картку для домашніх занять.

Професіоналізм:

- розроблена кваліфікованим логопедом та заснована на наукових підходах і досвіді;

- містить дієві методики та ефективні вправи для розвитку мовлення.

Динамічність:

- картка дозволяє відстежувати прогрес та оцінювати зміни в мовленні дитини з часом;

- довготривале використання картки протягом кількох років.

Універсальність:

- різноманітність завдань, поданих у картці, які підходить для дітей з різними рівнями мовленнєвого розвитку;

- гнучкість у використанні, адже картка може бути адаптована до потреб конкретної дитини.

Особливою перевагою мовленнєвої картки з картинками є те, що до кожного завдання дібрано яскравий наочний матеріал (картинки та ілюстрації), що значно полегшує проведення логопедичного обстеження. Вам не треба буде шукати спеціальних картинок та іграшок для виконання тестових завдань. Усе необхідне Ви знайдете всередині мовленнєвої картки з картинками.

Також у методичних рекомендаціях до картки містяться поетапні рекомендації щодо комплексного проведення логопедичного обстеження.

Таким чином, мовленнєва картка є важливим інструментом в професійній діяльності логопеда, який дозволяє забезпечити ефективну діагностику, корекцію та профілактику мовленнєвих порушень у дітей. Використання мовленнєвої картки з картинками, як це пропонує Король А.В., дозволяє зробити процес логопедичної роботи більш наочним, систематичним та ефективним. Мовленнєва картка за Король А.В. є цінним інструментом для логопедів завдяки своїй комплексності, зручності використання та ефективності. Вона

дозволяє не тільки провести детальну діагностику мовленнєвих порушень, але й забезпечити індивідуальний підхід до кожної дитини, а також відстежувати динаміку корекційної роботи. Ця картка є особливо корисною завдяки своїй універсальності та можливості використання протягом тривалого періоду. Вона є не просто документом, а інструментом, який допомагає логопеду в досягненні найкращих результатів у роботі з дітьми з порушеннями мовлення.

2.3. Методичні рекомендації до мовленнєвої картки з картинками (за Король А.В.)

2.3.1. Алгоритм роботи з мовленнєвою картою з картинками

Наведемо детальний алгоритм використання мовленнєвої картки з картинками (за Король А.В.), що дозволяє забезпечити максимальну об'єктивність та достовірність отриманих результатів логопедичного обстеження дитини дошкільного віку.

Вчителю-логопеду важливо **підготуватись** до логопедичного обстеження дитини. Для цього рекомендовано:

- створити комфортну атмосферу та проводити обстеження в спокійній, доброзичливій обстановці, яка сприятиме розслабленню дитини;
- попередньо ознайомитись з матеріалами для обстеження, детально вивчити її зміст та методичні рекомендації для забезпечення ефективного проведення обстеження;
- дібрати оптимальний час для обстеження, яке доцільно проводити, коли дитина не втомлена, сита, в гарному настрої, активна, бадьора і налаштована на спілкування, уникати проведення обстеження перед важливими подіями в житті дитини (свята тощо), а також враховувати індивідуальний біоритм дитини («сова» або «жайворонок»).

Розглянемо **алгоритм проведення логопедичного обстеження** дитини дошкільного віку:

1. Підготовка до логопедичного обстеження.

Проведіть вступну бесіду з дитиною, під час якої створіть довірливу атмосферу та поясніть дитині, що ви будете грати в цікаві ігри.

2. Наступний етап – проведення власне обстеження.

Під час цього етапу послідовно виконайте завдання. Дотримуйтесь структури картки, переходячи від одного розділу до іншого.

Зафіксуйте результати. Запишіть всі відповіді дитини, навіть помилки. Використовуйте запропоновану систему позначок ("+" для правильних

відповідей, помилкові відповіді записувати повністю).

Уникайте корегування відповідей дитини в процесі діагностики. Не виправляйте помилки дитини під час виконання завдань, щоб не вплинути на результати обстеження.

Забезпечте варіативність підходу в діагностуванні, зокрема, для дітей молодшого віку або з труднощами розуміння завдань використовуйте прийом «Покажи».

Проаналізуйте результати після завершення обстеження, проведіть детальний аналіз отриманих даних, звертаючи увагу на сильні та слабкі сторони мовленнєвого розвитку дитини.

3. Завершальний етап обстеження

Сформулюйте висновки на основі отриманих даних про рівень розвитку мовлення дитини та визначте наявні мовленнєві порушення.

Складіть індивідуальну програму корекційних занять, розробіть індивідуальний план логопедичної роботи з урахуванням виявлених проблем.

Поінформуйте батьків про результати обстеження, поясніть особливості мовленнєвого розвитку дитини та ознайомте з планом корекційно-розвиткової роботи.

Систематизовану інформацію про етапи обстеження за допомогою мовленнєвої картки з картинками за Король А.В. представлено у таблиці 3.

Таблиця 3. Алгоритм логопедичного обстеження за допомогою мовленнєвої картки з картинками за Король А.В.

Етап обстеження	Дії логопеда	Очікувані результати*	Примітки
Підготовка	Створення комфортної атмосфери (яскраве оформлення кабінету, доброзичлива атмосфера). Детальне вивчення матеріалів обстеження. Вибір оптимального часу для обстеження.	Дитина почувається розслаблено і довірливо. Логопед має чітке уявлення про процедуру обстеження.	Сприяє розслабленню дитини та забезпечує ефективність обстеження.

Етап обстеження	Дії логопеда	Очікувані результати*	Примітки
Вступна бесіда	Встановлення контакту з дитиною. Пояснення мети обстеження в доступній для дитини формі.	Дитина проявляє інтерес до спілкування, розуміє мету обстеження.	Створення довірливих відносин
Проведення обстеження	Послідовне виконання завдань згідно з картою. Фіксація відповідей дитини (правильні, помилкові). Уникнення корекції помилок дитини під час обстеження. Використання прийому «Покажи» для молодших дітей.	Отримання об'єктивних даних про рівень розвитку мовлення дитини.	Забезпечує об'єктивність даних.
Аналіз результатів	Детальний аналіз отриманих даних. Виявлення сильних і слабких сторін мовлення.	Складання детального опису мовленнєвих порушень (якщо вони є).	Для формулювання висновків.
Завершення обстеження	Формулювання висновків про рівень розвитку мовлення. Складання індивідуальної програми корекції. Інформування батьків про результати обстеження і подальші кроки.	Чітке формулювання висновків, складання детального плану корекційної роботи.	Забезпечує наступність у роботі з дитиною.

*Зверніть увагу, що очікувані результати можуть варіюватися залежно від віку дитини, її особливостей та конкретних завдань, які виконуються під час обстеження.

Для кожного етапу логопедичного обстеження можна застосовувати *критерії оцінювання*, такі як:

- правильність виконання завдання;
- повнота відповіді;
- самостійність;
- швидкість виконання.

Додаткові рекомендації, які допоможуть ефективно провести логопедичне обстеження мовленнєвого розвитку дитини за мовленнєвою карткою з картинками за Король А.В.:

- Щоб ефективно провести логопедичне обстеження, Вам знадобляться час (у межах однієї години) і наочний матеріал (що міститься в цій картці), аби дитині було цікаво працювати. Для логопедичної діагностики краще використовувати час, коли дитина в гарному настрої, не перезбуджена, не стомлена, не голодна.

- У дитини не повинно скластися враження, що її перевіряють. Добре, якщо заняття будуть у вигляді гри.

- Попередньо ознайомтесь з методичними рекомендаціями до мовленнєвої картки з картинками та зі змістом самої картки. Так Ви зможете краще зрозуміти принципи проведення логопедичного обстеження.

- Логопедичне обстеження можна провести за один раз, а можна поділити на частини (відповідно до розділів) і проводити кожен розділ окремо.

- Усі відповіді дитини обов'язково записуйте у відведені місця. Так простіше буде потім їх проаналізувати. Можна також попросити, щоб інший дорослий фіксував дитячі відповіді, аби не відволікати Вас від процесу обстеження. Пропонуємо в тих місцях, де дитина дала правильну відповідь, ставити "+", а в тих, де допустила помилку - записати відповідь дитини.

- Не робіть дитині зауважень. Помітивши помилку, не намагайтеся відразу вчити дитину відповідати правильно. Достатньо зафіксувати виявлену помилку на папері. Після закінчення логопедичного обстеження можна переходити до аналізу відповідей дитини та до складання плану щодо усунення виявлених мовленнєвих негараздів.

- Якщо дитині менше 4-х років, або ж логопедичні завдання для неї є складними, використовуйте дану мовленнєву картку для визначення рівня

розуміння мовлення. Для цього усі завдання треба виконувати за допомогою прийому «Покажи» («Покажи, де ананас...», «Покажи великий м'яч, а тепер покажи маленький м'яч» тощо), а результати також фіксувати в спеціально відведених місцях.

- Ця мовленнєва картка може успішно використовуватись і для діагностики усного мовлення молодших школярів.

- Будьте гнучкими та готовими до того, що під час обстеження можуть виникнути непередбачені ситуації, а отже, будьте готові змінювати хід обстеження.

- Спостерігайте за поведінкою дитини, звертайте увагу на невербальні сигнали дитини (міміку, жести, позу), вони можуть багато розповісти про її емоційний стан і ставлення до завдання.

- Співпрацюйте з батьками, залучайте їх до процесу обстеження, якщо це можливо. Їхня присутність може заспокоїти дитину і надати додаткову інформацію про її розвиток.

Дотримання цих рекомендацій дозволить створити оптимальні умови для проведення логопедичного обстеження і отримання достовірних результатів.

2.3.2. Структура мовленнєвої картки з картинками (за Король А.В.)

Логопедичне обстеження за допомогою мовленнєвої картки з картинками (за Король А.В.) є ефективним інструментом для комплексної оцінки мовленнєвого розвитку дитини. Діагностика із застосуванням цієї картки дозволяє виявити різноманітні мовленнєві порушення, такі як фонетико-фонематичні, лексико-граматичні та порушення зв'язного мовлення. Ретельний аналіз отриманих даних дає змогу логопеду скласти індивідуальну програму корекційно-розвиткової роботи. Мовленнєва картка з картинками допоможе провести комплексне логопедичне обстеження та проаналізувати різні аспекти мовленнєвого розвитку дитини, які наведено в таблиці 4.

Таблиця 4. Аспекти мовленнєвого розвитку, що оцінюються за допомогою мовленнєвої картки з картинками (за Король А.В.)

Аспект мовленнєвого розвитку	Опис оцінюваного параметра
Анамнез та ранній розвиток	Виявлення можливих неврологічних, психопатологічних або соматичних захворювань, які могли вплинути на формування мовлення.
Артикуляційний апарат	Оцінка будови та рухливості органів, що беруть участь у процесі мовлення (язик, губи, піднебіння тощо).
Звуковимова	Аналіз правильності вимови окремих звуків та їх поєднань.
Складова структура слова	Оцінка здатності дитини вимовляти слова різної складності (односкладові, двоскладові тощо).
Фонематичні процеси	Оцінка здатності дитини розрізняти звуки на слух та правильно використовувати їх у мовленні.
Грамматична будова мовлення	Аналіз володіння дитиною граматичними правилами (зміна слів за родами, числами, відмінками, утворення речень).
Словниковий запас	Оцінка обсягу пасивного та активного словника, вміння правильно використовувати слова в мовленні.
Розуміння мовлення	Оцінка здатності дитини розуміти усне мовлення на різних рівнях складності (слова, фрази, речення).
Зв'язне мовлення	Оцінка здатності дитини будувати логічні висловлювання, розповідати історії, вести діалог.

Вивчення анамнезу та мовленнєвого розвитку в ранньому віці передбачає виявлення неврологічних і психопатологічних синдромів у ранньому анамнезі (перинатальної енцефалопатії, мінімальної мозкової дисфункції, затримки моторного розвитку тощо), а також хронічних соматичних захворювань. Аналіз особливостей мовленнєвого розвитку спрямований не тільки на виявлення часу появи мовлення, але й дисгармонії його перебігу. Вивчення анамнезу та мовленнєвого розвитку в ранньому віці відбувається в процесі індивідуальних бесід з батьками.

Обстеження артикуляційного апарата починається з перевірки будови всіх його органів та їх рухливості.

Обстеження звуковимови. Часто батьки звикають до звучання мовлення дитини і не помічають неправильної вимови певних звуків. Мовленнєва картка – це чудова нагода дізнатися, чи правильно «звучить» дитяче мовлення.

Обстеження складової структури. Склад – мінімальна вимовна одиниця. Порушення складової структури слова найчастіше виявляються в перестановці, пропуску, додаванні звуків або складів. Тому необхідно перевіряти, як дитина вимовляє слова різної складової структури – зі збігом приголосних, а також багатоскладові слова і слова, що складаються з подібних звуків.

Обстеження фонематичних процесів. Заміна, перестановка, пропуски та додавання звуків – усе це може бути причиною недостатньо сформованих фонетичних (фонетика – наука про звуки мови) та фонематичних процесів (фонематичний слух – здатність до розпізнавання мовних звуків). Якщо їх далі не розвивати, то це переросте у стійкі помилки під час читання (дислексія) та на письмі (дисграфія).

Обстеження граматичної будови мовлення. Граматика – наука про будову, про форму усного і писемного мовлення. Граматика визначає основні закони мови. Вона допомагає усвідомити звуковий склад слова та його морфологічну будову, способи творення та зміни слів, закони сполучення слів у реченні.

Обстеження словникового запасу. Визначення вміння дитини співвідносити слово з певним предметом, дією та правильно вживати його в мовленні.

Обстеження розуміння мовлення. Розуміння мовлення довколишніх є важливим показником повноцінного мовленнєвого розвитку дитини (розуміння мовлення на рівні діалогу; розуміння слів, що позначають предмети, дії, ознаки; розуміння інструкцій, розуміння фразового мовлення тощо).

Обстеження зв'язного мовлення. Вільно, правильно та лаконічно висловлювати свої думки – це справжнє мистецтво. Саме це і є кінцевим етапом логопедичної роботи.

Важливим аспектом є те, що мовленнєва картка дозволяє:

- виявити навіть незначні відхилення у мовленнєвому розвитку;
- простежити динаміку мовленнєвого розвитку дитини;
- оцінити ефективність корекційної роботи;
- співпрацювати з батьками у процесі корекції мовленнєвих порушень.

Таким чином, мовленнєва картка з картинками (за Король А.В.) є не лише інструментом діагностики, а й важливим засобом для забезпечення ефективної логопедичної допомоги дітям з мовленнєвими порушеннями. Застосування мовленнєвої картки з картинками сприяє ранній діагностиці та корекції мовленнєвих порушень, що є важливим для успішної соціальної адаптації дитини.

2.3.3. Методичні рекомендації до мовленнєвої картки з картинками (за Король А.В.)

Методичні рекомендації, що супроводжують мовленнєву картку з картинками за Король А.В., є незамінним помічником для вчителів-логопедів у повсякденній практиці, студентів під час опанування циклу логопедичних дисциплін та батьків під час самостійного проведення первинного логопедичного обстеження в домашніх умовах. Методичні рекомендації до мовленнєвої картки з картинками містять детальний опис процедури обстеження мовленнєвого розвитку дітей дошкільного віку та молодших школярів. Використання мовленнєвої картки дозволяє провести комплексну оцінку різних аспектів мовлення: від звуковимови до формування зв'язного мовлення. Наочність матеріалу, чітко структуровані завдання та критерії оцінювання забезпечують об'єктивність та достовірність результатів обстеження. Рекомендації допоможуть швидко і ефективно виявити мовленнєві порушення та розробити індивідуальні програми корекційно-розвиткових завдань.

Вивчення анамнезу та мовленнєвого розвитку в ранньому віці

Мета: Збір детальної інформації про розвиток дитини, зокрема про мовленнєві навички, з метою виявлення можливих відхилень та визначення напрямків подальшого обстеження.

Завдання:

1. Збір анамнестичних даних:

- вивчення медичної документації (історія пологів, перенесені захворювання, травми);
- з'ясування скарг батьків на мовлення дитини (невизначна мова, відсутність певних звуків, труднощі з розумінням мови тощо);
- отримання інформації про розвиток дитини в перші роки життя (початок ходіння, перші слова, фрази тощо).

2. Виявлення індивідуальних особливостей:

- темперамент дитини (спокійний, активний, емоційний);
- соціальне оточення (контактність з іншими дітьми, дорослими);
- наявність шкідливих звичок (смоктання пальця, гризіння нігтів).

3. Оцінка мовленнєвого оточення:

- рівень мовленнєвої культури батьків;
- кількість людей, які спілкуються з дитиною;
- мовленнєвий режим у сім'ї.

Алгоритм проведення:

1. Підготовка до бесіди:

- складання детального плану бесіди;
- підготовка необхідних записників та бланків.

2. Проведення бесіди:

- створення доброзичливої атмосфери;
- використання відкритих запитань, що стимулюють детальні відповіді;
- запис інформації в мовленнєву картку.

3. Аналіз отриманих даних:

- систематизація інформації;
- виділення ключових моментів;
- формулювання висновків.

Додаткові рекомендації до етапу збору анамнезу та мовленнєвого розвитку в ранньому віці:

- залучати батьків до процесу обстеження;
- бути уважним до емоційного стану батьків, створити атмосферу довіри;
- використовувати візуальні матеріали (фотографії, малюнки) для ілюстрації запитань;
- задавати уточнюючі питання, щоб отримати максимально повну інформацію;
- порівнювати отримані дані з нормативними показниками мовленнєвого

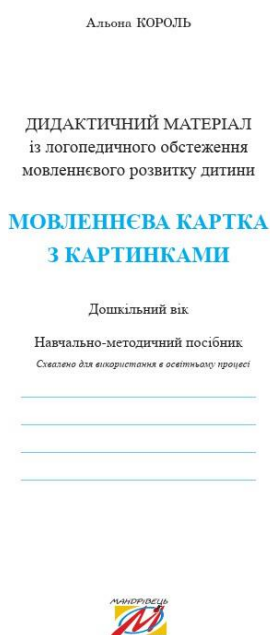
розвитку;

- фіксувати всі отримані дані в мовленнєвій картці;
- зберігати конфіденційність інформації.

Приклад фрагменту мовленнєвої картки для збору анамнезу та мовленнєвого розвитку в ранньому віці подано в таблиці 5.

Таблиця 5. Фрагмент мовленнєвої картки для збору анамнезу та мовленнєвого розвитку в ранньому віці

Прізвище, ім'я дитини	Дата народження
Адреса	Телефон
Скарги батьків	
Анамнез життя	
Мовленнєвий розвиток	
Індивідуальні особливості дитини	
Мовленнєве оточення	
Висновок	



ЗАГАЛЬНІ ВІДОМОСТІ ПРО ДИТИНУ ТА ЇЇ СІМ'Ю

Прізвище, ім'я дитини _____
 Дата народження _____
 Домашня адреса _____
 Дата вступу до закладу дошкільної освіти _____
 Відомості про батьків (ім'я та по батькові, дата народження, стан здоров'я, місце роботи, посада, контактні телефони) _____
 Мати: _____
 Батько: _____

АНАМНЕСТИЧНІ ДАНІ

Генетичні фактори (захворювання матері, батька, найближчих родичів) _____
 Перебіг вагітності та пологів, коли дитина закричала _____
 Перебіг фізичного розвитку дитини: коли почала тримати голову _____, сидіти _____, стояти _____, ходити _____, інші особливості раннього розвитку _____
 Чим перехворіла? _____

ВИСНОВКИ ОГЛЯДУ ЛІКАРІВ

Неврологічний статус _____
 Стан зору _____ Стан слуху _____
 Стан інтелекту _____
 Висновок ортодонта/стоматолога _____

МОВЛЕННЄВИЙ АНАМНЕЗ

Поява гуління _____ Поява лепету _____
 Перші слова _____
 Фразове мовлення _____
 Чи переривався мовленнєвий розвиток дитини і з якої причини? _____
 Ставлення до свого мовлення _____
 Чи займалася дитина раніше з логопедом або іншими фахівцями (де, коли, результат)? _____

Рис. 2. Зразки завдань для збору анамнезу та мовленнєвого розвитку в ранньому віці

Висновки, отримані на цьому етапі, є основою для подальшого обстеження мовлення дитини. Цей етап є ключовим для успішної діагностики мовленнєвих порушень та розробки індивідуальної програми корекційної роботи.

Обстеження артикуляційного апарата

Мета етапу обстеження артикуляційного апарата дитини:

- оцінка анатомічної будови органів артикуляції;
- виявлення можливих відхилень у будові та функціонуванні органів артикуляції;
- оцінка рухливості та координації рухів органів артикуляції;
- визначення готовності артикуляційного апарату до постановки звуків.

Алгоритм обстеження:

1. *Огляд органів артикуляції*, перевірка будови всіх його органів: губ, язика, зубів, щелеп, піднебіння. При цьому логопед з'ясовує, чи нема особливостей у їхній будові, чи відповідає вона нормі.

Логопед оцінює:

- **зуби:** кількість, розмір, розташування, наявність карієсу, неправильного прикусу;
- **язик:** розмір, форма, рухливість кінчика і бічних країв, наявність обмежень рухів;
- **губи:** тонус, симетричність, рухливість;
- **піднебіння:** форма, колір, наявність патологічних змін;
- **щелепи:** співвідношення верхньої і нижньої щелеп, рухливість.

2. *Перевірка рухливості органів артикуляційного апарата:*

- **пасивні рухи:** логопед пасивно рухає органами артикуляції дитини (язиком, губами) для оцінки їхньої м'язової сили та еластичності;
- **активні рухи:** дитині пропонується виконувати різноманітні артикуляційні вправи за зразком логопеда або за словесною інструкцією, наприклад:

- облизати язиком губи,
- дотягнутися язиком до носа, підборіддя, лівого, а потім правого вуха;
- зробити язик широким, а потім вузьким,
- підняти кінчик висунутого язика вгору й певний час утримувати його в цьому положенні;
- рухати кінчиком язика до лівого кутика губ, потім до правого, змінюючи ритм рухів;
- висунути язик якомога далі, а потім втягнути його глибоко до рота;
- витягнути губи вперед трубочкою, а потім розтягнути їх в широку посмішку; робити поперемінно ці вправи, змінюючи ритм рухів;
- висунути вперед нижню щелепу, потім відтягнути її назад, розкрити широко рота, а потім стулити щелепи і т.д.

Приклади артикуляційних вправ для обстеження артикуляційного апарату дитини:

- вправи для губ: «Посмішка», «Трубочка», «Конячка», «Парканчик» та інші
- вправи для язика: «Годинник», «Маляр», «Лопатка», «Чашечка», «Конячка» та ін.

3. Оцінка якості виконання артикуляційних вправ:

- точність виконання (наскільки точно дитина повторює рухи логопеда);
- швидкість (швидкість виконання рухів);
- координація (злагодженість рухів різних органів артикуляції);
- стійкість (здатність утримувати певну артикуляційну позу).

Під час проведення обстеження артикуляційного апарату слід враховувати наступні *додаткові рекомендації*:

- обстеження проводити в спокійній, доброзичливій атмосфері;
- використовувати дзеркало для візуального контролю за рухами органів артикуляції;
- заохочувати дитину до активної участі в обстеженні;
- бути готовим до того, що у маленьких дітей увага може швидко

розсіюватися, тому логопедичне обстеження слід проводити короткими сеансами.

Критерії оцінки обстеження артикуляційного апарату:

- норма (вільне і координоване виконання всіх рухів);
- відхилення (обмеженість рухів, знижена точність, повільність, нестійкість).

Обстеження артикуляційного апарату має важливе значення для виявлення причин порушень звуковимови, визначення напрямків корекційної роботи, контролю динаміки розвитку артикуляційних рухів.

Структура та послідовність запису результатів обстеження артикуляційного апарату повинні містити такі елементи, як от:

- опис анатомічних особливостей органів артикуляції;
- оцінка рухливості органів артикуляції (таблична форма або словесний опис);
- висновок про стан артикуляційного апарату та його готовність до постановки звуків.

ОБСТЕЖЕННЯ артикуляційного апарату

Рухи виконують рахуючи: тричі (4–5-й роки життя) та 5 разів (5–6-й роки життя)

Губи: нормальні, тонкі, товсті, рухливі, нерухливі, щілини верхньої губи, неповне змикання губ.

Вправи	4	5	6	Примітка
"Трубочка" – "Усмішка"				
"Оскал"				
Вібрація "пру"				

Зуби: нормальні, дрібні, великі, рідкі, деформовані, поза щелепною дугою, відсутні.

Язик: нормальний, великий, маленький, довгий, короткий, широкий, вузький, рухливий, малорухливий, в'ялий, напружений, парез.

Вправи	4	5	6	Примітка
Широкий (утримання)				
Вузький (утримання)				
Широкий (угору – вниз)				
Вузький (праворуч – ліворуч)				
Облизати губи				
"Клацання"				

Стан під'язикової зв'язки: нормальна, вкорочена, зрощена, нееластична.

Прикус: нормальний, прогнатія, прогенія, відкритий (передній, боковий), перехресний.

Вправи	4	5	6	Примітка
"Бегемот"				
"Шухляда"				

Піднебіння: нормальне, вузьке, високе, низьке, наявність щілини.

Рис. 3. Зразки завдань для логопедичного обстеження артикуляційного апарату дитини.

Узагальнений алгоритм логопедичного обстеження артикуляційного апарату дитини подано в таблиці 6.

Таблиця 6. Алгоритм логопедичного обстеження артикуляційного апарату дитини*

Етап обстеження	Оцінювані параметри	Методика обстеження	Можливі відхилення
Огляд органів артикуляції	Будова, розмір, форма, рухливість	Візуальний огляд, пальпація	Деформації, обмеження рухів, патологічні зміни
	Зуби	Кількість, розмір, розташування, прикус	Неправильний прикус, відсутність зубів
	Язик	Розмір, форма, рухливість кінчика і бічних країв	Обмеження рухів, скорочення язичка, товстий язик
	Губи	Тонус, симетричність, рухливість	Відхилення кутів рота, знижений тонус, обмеження рухів
	Піднебіння	Форма, колір, наявність патологічних змін	Високе, готичне піднебіння, розщелина піднебіння
	Щелепи	Співвідношення верхньої і нижньої щелеп, рухливість	Відхилення від норми, обмеження рухів
Перевірка рухливості органів артикуляції	Швидкість, точність, координація, сила рухів	Виконання артикуляційних вправ за зразком логопеда або за словесною інструкцією	Повільність, неточність, недостатня сила рухів, відсутність координації
	Пасивні рухи	Логопед пасивно рухає органами артикуляції дитини	Утруднення рухів, підвищена м'язева напруга
	Активні рухи	Дитина виконує артикуляційні вправи самостійно	Відхилення від норми, описані вище

*Ця таблиця є орієнтовним зразком і може бути адаптована до конкретних

потреб логопеда. Важливо пам'ятати, що обстеження артикуляційного апарату є лише частиною комплексного логопедичного обстеження.

Приклад фрагменту мовленнєвої картки для обстеження артикуляційного апарату подано в таблиці 7.

Таблиця 7. Фрагмент мовленнєвої картки для обстеження артикуляційного апарату

Прізвище, ім'я дитини: _____

Дата народження: _____

I. Огляд органів артикуляційного апарата

Орган	Норма	Відхилення (якщо є)	Примітки
Зуби	Рівні, білі, повний комплект	Неправильний прикус, відсутні зуби	...
Язик	Рухливий, тонкий, кінчик досягає альвеол	Вкорочений, товстий, обмежена рухливість	...
Губи	Симетричні, рухливі	Відхилення кутів рота, знижений тонус	...
Піднебіння	Аркове, рожеве	Високе, готичне, розщелина	...
Щелепи	Симетричні, правильний прикус	Відхилення від норми, відкритий прикус	...

II. Оцінка рухливості органів артикуляційного апарата

Вправа	Виконання дитиною	Оцінка (норма\відхилення (конкретизувати)\ не виконує)	Примітки (особливості виконання вправ)
Посмішка	...		
Трубочка	...		
Годинник	...		
Маляр	...		
...

III. Висновок (стислий підсумок обстеження, вказати на зв'язок стану артикуляційного апарата з порушеннями звуковимови):

- Загальний стан артикуляційного апарата: _____

- Виявлені відхилення: _____
- Вплив відхилень на звуковимову: _____
- Рекомендації: _____

Важливо пам'ятати, що обстеження артикуляційного апарату є лише одним з етапів комплексного логопедичного обстеження. Отримані дані необхідно співвідносити з результатами інших обстежень для постановки точного діагнозу та розробки індивідуальної програми корекції.

Обстеження звуковимови

Порушена вимова звуків у дітей до 4-5 років вважається нормою і називається фізіологічним або віковим формуванням звуковимови. Дитина 5-6-річного віку згідно норм повинна оволодіти правильною та чіткою вимовою всіх звуків рідної мови (дана вікова межа може дещо змінюватись залежно від умов розвитку мовлення дитини).

Терміни появи у дітей голосних і приголосних звуків індивідуальні та залежать від умов розвитку мовлення, а також від індивідуальних особливостей розвитку дитини. Однак можна орієнтуватись на загальноприйняті норми.

Норми появи голосних та приголосних звуків у дітей

Вік дитини – 1-2 роки

Голосні звуки – [а], [о], [е].

Приголосні звуки - [п], [б], [м].

Вік дитини – 2-3 роки

Голосні звуки – [і], [и], [у].

Приголосні звуки - [ф], [в], [т], [д], [н], [т'], [д'], [н'], [г], [к], [г],[х], [й].

Вік дитини – 3-5 років

Приголосні звуки - [с], [з], [ц], [дз], [с'], [з'], [ц'], [дз'], [ш], [ж], [ч], [дж],
звукосполучення [шч].

Вік дитини – 5-6 років

Приголосні звуки - [л], [л'], [р], [р'].

У три роки у дитини зникає загальна пом'якшеність мовлення.

У чотири роки дитина здатна підтримати розмову, висловити думку простими поширеними реченнями, а також складними реченнями.

У п'ять років дитина вже здатна виділити у слові першій і останній звуки, підібрати слова з потрібним звуком, інтонаційно виділити вказаний звук у слові.

У шість років дитина повинна правильно та чітко промовляти усі звуки рідної мови. Діти цього віку здатні визначити кількість звуків у слові, їх порядок, місце звука у слові, поділити слово на склади, виділити наголошений склад, користуватися схемою звукового налізу слів тощо.

Види порушень звуковимови

Існує декілька видів порушень вимови звуків у дітей.

Відсутність звука

Під час вимови слів дитина може пропускати певний звук. В такому випадку при багаторазовому повторі слова чується неточний голосний звук, інколи йотований (морозиво – мо-и-озиво, чи мо-йо-зиво), або ж звук пропускається повністю (мо-о-зиво). Під час вимови свистячих і шиплячих звуків такий голосний заміник супроводжується певним придибом та шумом. Дитина може пропускати звук як на початку слова, так і в середині та в кінці слова.

Заміна звука

У мовленні дитина замість одного звука вимовляє чіткий та правильний інший звук. Наприклад, замість [р] промовляє звук [л] (море - моле).

Існують заміни звуків, різних за участю голосу – оглушення звуку (зуби - суби), а також заміни звуків, різних за твердістю та м'якістю – пом'якшення звуку (тато - тятьо). Також звук може мати одночасно кілька заміників (рак – йак, лак).

Викривлення звуку

У даному випадку замість правильного звуку дитина вимовляє такий, якого немає у фонетичній системі рідної мови. Наприклад, звук [ш] може вимовляти

як неточний (спотворений, міжзубний) звук [с], або дитина вимовляє горловий звук [р].

Основною *метою обстеження звуковимови* в структурі комплексної оцінки мовленнєвого розвитку дитини є виявлення наявних порушень звуковимови та визначення їх характеру. Це дозволяє:

- діагностувати наявність відхилень у вимові звуків;
- визначити тип і ступінь порушення звуковимови;
- оцінити вплив порушень звуковимови на загальний розвиток мовлення дитини;
- розробити індивідуальну програму корекційної логопедичної роботи з постановки, автоматизації та диференціації звуків;

Завдання обстеження звуковимови:

- визначення вікового рівня розвитку звуковимови через порівняння звуковимови дитини з віковими нормами;
- аналіз звуковимови в різних позиціях слова через оцінку вимови звуків на початку, в середині та в кінці слова;
- виявлення характерних порушень, таких як заміна, пропуск, спотворення звуків, порушення інтонації;
- оцінка фонематичного слуху як здатності дитини чути і розрізняти звуки мови;
- аналіз загального мовленнєвого розвитку через оцінку словникового запасу, граматичної правильності мовлення та розвитку зв'язного мовлення у дитини.

Послідовність перевірки вимови звуків

- Покажіть дитині малюнки і попросіть їх назвати. Задані звуки у словах знаходяться в різних позиціях: на початку (■■■), в середині (■■■) і в кінці слова (■■■).
- Дитина може промовляти слова *самостійно* (дорослий показує малюнок, дитина називає його), *відображено* (дитина називає слово після промовляння його дорослим), *у реченні* (якщо дитині важко придумати речення

самій – допоможіть їй, придумайте разом).

- Для уточнення правильності вимови звуку попросіть дитину вимовити звук *ізолювано* (наприклад, с-с-с), у *складах* (прямих – са, ша; обернених – ас, аш).

Пропонуємо в тих місцях, де дитина вимовила звук правильно, ставити «+» чи N (норма), а в тих, де допустила помилку – записати відповідь дитини. У полі «Примітка» вкажіть характер порушення вимови звуку: пропуск (молоко - мооко), заміна (шапка - сапка), має кілька заміників (риба - йиба, либа), міжзубна вимова, пом'якшення (санки - сянки).

Фрагмент структури мовленнєвої картки для обстеження звуковимови подано у таблиці 8.

Таблиця 8. Фрагмент структури мовленнєвої картки для обстеження звуковимови

Прізвище, ім'я дитини: _____

Дата народження: _____

Обстеження звуковимови

Звук	Позиція звуку в слові	Завдання	Оцінка*	Примітка**
[с]	Початок	Назви картинку: сонце, стіл	+ / - / ...	Заміна, пропуск, спотворення
	Середина	Назви картинку: коса, миска	+ / - / ...	
	Кінець	Назви картинку: нос, кіс	+ / - / ...	
[ш]	Початок	Назви картинку: шафа, шуба	+ / - / ...	
	Середина	Назви картинку: каша, мишка	+ / - / ...	
	Кінець	Назви картинку: ключ, душ	+ / - / ...	
...

*Оцінка: результат виконання завдання дитиною (+ якщо звук вимовляється

правильно, - якщо є помилка, ... якщо є інші особливості).

****Примітка:** детальний опис характеру порушення вимови (заміна, пропуск, спотворення, міжзубна вимова тощо).













Додаткові завдання для уточнення вимови:

- вимова звуку ізольовано: (пропонуємо дитині вимовити звук кілька разів поспіль (наприклад, с-с-с, ш-ш-ш));
- вимова звуку в складах (пропонуємо дитині повторити склади з досліджуваним звуком (са, ша, ас, аш));
- вимова звуку в словах різної складності (використовуємо слова з різною кількістю складів і різною позицією звуку);
- вимова звуку в реченнях (пропонуємо дитині скласти речення з використанням слова, що містить досліджуваний звук).

ОБСТЕЖЕННЯ звуковимови

Покажіть дитині картинки і попросіть назвати їх. Задані звуки у словах дібрано у різних позиціях: на початку (■■■), в середині (■■■) та наприкінці слова (■■■). Потім дитина може скласти коротку фразу з цим словом. Якщо їй важко – допоможіть, складіть фразу разом. Для уточнення правильності вимови звука попросіть дитину вимовити звук ізольовано (наприклад, с-с-с).

Пропонуємо в тих місцях, де дитина вимовила звук правильно, ставити "+" чи N (норма), а в тих, де допустилася помилка, – записати відповідь дитини. Поля "4, 5, 6" – це вікові періоди розвитку дитини (молодший, середній та старший дошкільні роки). У полі "Примітка" вкажіть характер дефектної вимови звука: пропуск (молоко – [мооко]), заміна (шапка – [сапка]), має кілька заміників (риба – [ййба], [ляба]), міжзубна вимова, пом'якшення (санки – [с'анки]).

	■■■	■■■	■■■	4	5	6	Примітка
[а]	 ананас	 мак	 акула				
[о]	 око	 сом	 вікно				
[е]	 екран	 лелека	 сонце				
[і]	 індик	 піца	 туфлі				

5

ОБСТЕЖЕННЯ звуковимови

	■■■	■■■	■■■	4	5	6	Примітка
[н]		 бик	 ноги				
[у]	 уда	 вулик	 кенгуру				
[п]	 потяг	 папуга	 суп				
[б]	 бабуся	 бублики	 зуб				
[м]	 машина	 сумка	 дім				
[х]	 хом'як	 муха	 горох				

6

Рис. 4. Зразки завдань для логопедичного обстеження звуковимови дитини.

Результати обстеження звуковимови дозволяють скласти індивідуальну програму корекції, яка допоможе дитині подолати порушення звуковимови і сприятиме її повноцінному мовленнєвому розвитку.

Обстеження складової структури

Окрім порушень звуковимови, у дітей спостерігаються труднощі у вимові слів зі збігом приголосних (ластівка) та багатоскладових слів (холодильник).

Види порушень складової структури слів:

- скорочення числа складів;
- спрощення;
- уподібнення складів;
- перестановка, пропуск, додавання звуків або складів.

Основною метою обстеження складової структури слова є оцінка здатності дитини правильно вимовляти слова різної складності, виявити наявні порушення та визначити їх характер. Це дозволяє:

- виявити порушення в структурі слова, які можуть впливати на загальну зрозумілість мовлення;
- оцінити рівень фонематичного сприйняття та фонематичного аналізу;
- визначити готовність дитини до навчання читання та письма;
- розробити індивідуальну програму корекційної роботи.

Завдання обстеження складової структури слова:

- оцінка вимови слів різної складності (односкладових, двоскладових, трискладових, чотирискладових, зі збігом приголосних);
- виявлення порушень складової структури, таких як скорочення, спрощення, уподібнення складів, перестановка, пропуск, додавання звуків;
- аналіз артикуляційних рухів з метою оцінки чіткості і координованості рухів органів артикуляції при вимові складних слів;
- оцінка фонематичного сприйняття як здатності дитини чути і розрізняти склади в словах.

Послідовність обстеження складової структури

Для оцінювання стану складової структури запропонуйте дитині повторити за Вами ряд спеціально підібраних слів. «+» – правильна вимова. В інших випадках у пустому полі вписати слово (речення) так, як його вимовляє дитина.

ОБСТЕЖЕННЯ складової структури

Запропонуйте дитині повторити за Вами слова. (“+” – правильна вимова). В інших випадках у порожньому полі впишіть слово (речення) так, як його вимовляє дитина.

> 4 роки

ніс		салат	
поле		молоко	

> 5 років

двері		виноград	
ластівка		черепашка	

> 6 років

балерина		цукорниця	
акваріум		холодильник	
перукарня		регулювальник	

> 4 роки

Хлопчик зліпив сніговика _____

> 5 років

Мотоцикліст їздить на мотоциклі _____

Риби плавають в акваріумі _____

> 6 років

Дівчинка буде стригти волосся у перукарні _____

Рис. 5. Зразки завдань для логопедичного обстеження складової структури слова.

Для обстеження складової структури слова подаються в такій послідовності:

- односкладові слова;
- двоскладові слова;
- трискладові слова;
- двоскладові слова зі збігом приголосних;

- трискладові слова зі збігом приголосних;
- чотирискладові слова;
- чотирискладова слова зі збігом приголосних.

Фрагмент структури мовленнєвої картки для обстеження складової структури слів подано у таблиці 9.

Таблиця 9. Фрагмент структури мовленнєвої картки для обстеження складової структури слів

Прізвище, ім'я дитини: _____

Дата народження: _____

Обстеження складової структури слова

Тип слів	Приклади слів	Вимова дитини	Оцінка*	Примітки**
Односкладові	мак, ніс, кіт			
Двоскладові	мама, тато, вода			
Трискладові	машина, літак, лялька			
Двоскладові зі збігом приголосних	клякса, плакса, стріла			
Трискладові зі збігом приголосних	холодильник, велосипед, морозиво			
Чотирискладові	автобус, трактор, качечка			
Чотирискладові зі збігом приголосних	ведмежатко, кошенятко, хлопчисько			

Висновок: _____

Рекомендації: _____

*Оцінка: + (правильно), - (помилка), С (спрощення), П (перестановка), Д (додавання), В (випадання)

**Примітки: короткий опис помилки (наприклад, пропуск складу, заміщення звуку).

Ця таблиця є універсальною і може бути адаптована до різних програмних забезпечень для ведення логопедичної документації.

Отже, обстеження складової структури слова є важливим етапом логопедичної діагностики. Воно дозволяє виявити порушення, які можуть впливати на розвиток мовлення дитини і заважати їй успішно навчатися. Результати обстеження є основою для розробки індивідуальної програми корекційної роботи. Слід пам'ятати, що раннє виявлення і корекція порушень складової структури слова сприяє повноцінному мовленнєвому розвитку дитини.

Обстеження фонематичних процесів

Обстеження фонематичного сприймання – це дослідження вміння сприймати і розрізняти звук з опорою на слух та на власне мовлення. Обстеження фонематичного аналізу – це дослідження вміння виділяти заданий звук у словах та визначати звуковий склад слова. Фонематичне сприймання та аналіз є основою для оволодіння читанням і письмом.

Фонематичне сприймання – це здатність дитини чути і розрізняти звуки мови.

Фонематичний аналіз – це здатність дитини виділяти окремі звуки в слові, визначати їх кількість і послідовність.

Основною метою обстеження фонематичних процесів є оцінка здатності дитини сприймати і аналізувати звуки мови. Це дозволяє:

- виявити порушення фонематичного сприймання та аналізу;
- оцінити рівень розвитку фонематичних уявлень;
- визначити готовність дитини до навчання грамоти;
- розробити індивідуальну програму корекційної роботи.

Завдання обстеження фонематичних процесів:

- оцінка фонематичного сприймання через визначення здатності дитини розрізняти звуки на слух;
- оцінка фонематичного аналізу через визначення здатності дитини виділяти

звуки в словах, визначати їх кількість і послідовність;

- виявлення порушень фонематичних процесів, таких як заміна, пропуск, перестановка звуків;

- оцінка зв'язку фонематичних процесів з іншими компонентами мовлення, наприклад, словниковим запасом, граматичним аспектом мовленням, розвитком зв'язного мовлення.

Послідовність обстеження фонематичних процесів

- виділення певного звука з ряду звуків;

Завдання:

Дитині пропонується визначити, який звук чується частіше або відрізняється від інших.

- визначення наявності звука в слові;

Завдання:

Дитині пропонується підняти руку, коли почує заданий звук у слові.

- виділення першого та останнього звуків у словах;

Завдання:

Дитині пропонується назвати перший і останній звук у слові.

- визначення кількості та порядку звуків у слова;

Завдання:

Дитині пропонується визначити, скільки звуків у слові і в якому порядку вони розташовані.

- визначення кількості складів.

Завдання:

Дитина плескає в долоні за кількістю складів у слові.

Після проведення власне обстеження необхідно здійснити аналіз результатів, а саме:

- оцінити виконання завдань;
- виявити характерні помилки;
- порівняти результати з віковими нормами.

Для складання висновку за результатами обстеження фонематичних

процесів необхідно:

- сформулювати узагальнення про рівень розвитку фонематичних процесів;
- визначити наявність чи відсутність порушень;
- розробити рекомендації для корекційної роботи.

ОБСТЕЖЕННЯ фонематичних процесів

➤ **4 роки**

- Піднеси руку, коли почуєш звук:

[а]: о-а-а-е-у-а _____ [о]: е-и-о-о-у-о _____ [у]: у-у-а-у-е-у _____

[б]: м-б-т-б-б-п _____ [м]: п-с-д-м-т-м _____ [т]: б-м-т-с-т-м _____

- Чи є звук [у] в словах?

ЗИМА _____ ДУБ _____ СІК _____ ШУБА _____ СУП _____

- Чи є звук [с] у словах?

САНИ _____ МИЛО _____ СЕЛО _____ ШАПКА _____ МИСКА _____

➤ **5 років**

- Повтори послідовність складів:

па-по-пу-па _____ ба-па-па-ба _____ та-та-да-да _____

зе-зи-зо-за _____ за-за-жа-жа _____ са-ша-са-ша _____

- Назви перший звук у слові:

АНЯ _____ ОЛЯ _____ ЗОЯ _____ КАТЯ _____ НІНА _____ СОФІЯ _____

- Піднеси руку, коли почуєш неправильно вимовлене слово:

лопата-лотата _____ жук-зук _____ риба-либа _____

кавина-калина _____ шуба-суба _____ лучка-ручка _____

➤ **6 років**

- Назви послідовно всі звуки у слові:

МАК _____ КІТ _____ СОВА _____ КАША _____

- Скільки звуків у слові?

КИТ _____ САЛО _____ ХАЛАТ _____ СОБАКА _____

- Назви перший і останній звук у слові:

СУП _____ ЗИМА _____ ДУША _____ САЛАТ _____

- Скільки складів у слові?

САД _____ ОКО _____ ЛІТО _____ МОЛОКО _____

Рис. 5. Зразки завдань для логопедичного обстеження складової структури слова.

Фрагмент структури мовленнєвої картки для обстеження фонематичного сприймання з використанням слів-паронімів подано у таблиці 10.

Таблиця 10. Фрагмент структури мовленнєвої картки для обстеження фонематичного сприймання з використанням слів-паронімів

Аспект фонематичних процесів	Завдання	Оцінка	Примітки
Виділення звуку з ряду звуків	Послухай ряд звуків: с-ш-с-ш. Який звук чується частіше?	+ / -	Заміна звуків, пропуск, спотворення
Визначення наявності звуку в слові	Підніми руку, коли почуєш звук [с] у слові: сонце, стіл, кіт.	+ / -	Фальстарту, пропуски, заміни
Виділення першого та останнього звуків	Який перший звук у слові "кіт"? Який останній звук у слові "сонце"?	+ / -	Заміна звуків, труднощі з визначенням
Визначення кількості та порядку звуків	Скільки звуків у слові "мама"? Який звук перший, другий?	+ / -	Пропуски звуків, неправильна послідовність
Визначення кількості складів	Поплескай в долоні за кількістю складів у слові "тато".	+ / -	Неправильне визначення кількості складів

Диференціація слів паронімів

Одним із методів оцінки фонематичного сприймання є використання слів-паронімів. Логопедичне обстеження фонематичного сприймання шляхом диференціації слів-паронімів здійснюється за допомогою використання спеціальних зображень пар предметів для позначення слів-паронімів.

Пароніми – це слова близькі за звуковим складом і звучанням, та різні за значенням. Різниця може бути в одній букві, у зміненому префіксі чи суфіксі. Їх диференціація вимагає від дитини уважного слухання та аналізу звукової структури слова.

Метою обстеження фонематичного сприймання шляхом диференціації слів-паронімів є оцінка здатності дитини розрізняти звуки мови шляхом диференціації слів-паронімів та виявлення можливих порушень фонематичного

сприймання, а також визначення напрямків корекційної роботи.

Для обстеження диференціації слів-паронімів, досліджується вміння сприймати й розрізняти звуки в парах слів в такій послідовності:

- з опорою на слух (логопед називає пару слів, дитина показує відповідні картинки);
- з опорою на власне мовлення (дитина сама називає слова і показує картинки).

При обстеженні важливо звернути увагу на:

- тип помилок, а саме: які звуки дитина змішує, чи є це постійною або випадковою помилкою;
- вплив контексту, тобто чи змінюється правильність виконання завдання при зміні контексту (наприклад, при використанні слів у реченні);
- швидкість реакції, зокрема, наскільки швидко дитина виконує завдання.

Варіанти завдань:

- назви картинку (дитина називає картинку, яку показує логопед);
- вибери картинку (з двох картинок дитина обирає ту, яку назвав логопед);
- повтори за мною (логопед називає слово, дитина повторює);
- склади речення: (дитина складає речення з поданим словом).

Підібрані пари картинок включають:

- акустично і артикуляційно віддалені звуки – мак-рак;
- артикуляційно віддалені, але акустично близькі звуки – мишка-миска;
- артикуляційно близькі, але акустично віддалені звуки – Марина-малина;
- артикуляційно і акустично близькі звуки – коза-коса.

Послідовність обстеження фонематичного сприймання з використанням слів-паронімів

- Дорослий називає пари слів, дитина показує їх на малюнках.
- Дитина називає слова і показує їх на малюнках.

«+» – правильна вимова. В інших випадках у пустому полі вписати, які звуки та за якими ознаками змішуються;· стійкий чи нестійкий характер змішування;· орієнтовні фактори погіршення розрізнення опозиційних звуків.

Фрагмент структури мовленнєвої картки для обстеження фонематичного сприймання з використанням слів-паронімів подано у таблиці 11.

Таблиця 11. Фрагмент структури мовленнєвої картки для обстеження фонематичного сприймання з використанням слів-паронімів

№	Пари слів-паронімів	Характеристика звуків	Завдання для дитини	Оцінка*	Примітки**
1	Мак - рак	Акустично і артикуляційно віддалені	Покажи, де мак, а де рак		
2	Мишка - миска	Артикуляційно віддалені, акустично близькі	Покажи, де мишка, а де миска		
3	Марина - малина	Артикуляційно близькі, акустично віддалені	Покажи, де Марина, а де малина		
4	Коза - коса	Артикуляційно і акустично близькі	Покажи, де коза, а де коса		
...		

*Оцінка:

- + - завдання виконано правильно;
- - - завдання виконано неправильно;
- З - змінив звук;
- П - переставив звуки;
- О - опустив звук;
- Д - додав звук.

**Примітки:

- зазначаються конкретні помилки дитини (наприклад, змінив звук [с] на [з], переставив склади);
- відзначається характер помилки (стійкий чи випадковий);
- зазначаються додаткові фактори, які можуть впливати на виконання завдання (наприклад, відволікання, втома).

ОБСТЕЖЕННЯ фонематичних процесів

Диференціація слів-паронімів

- Покажи на картинках, а потім назви ці слова:
- | | |
|---------------|-------------|
| мишка–миска | коза–коса |
| Марина–малина | зуб–суп |
| трава–дрова | шапка–жабка |
| качка–каска | рак–лак |



➤ 4 роки _____

➤ 5 років _____

➤ 6 років _____

Рис. 6. Зразки завдань для логопедичного обстеження фонематичного сприймання з використанням слів-паронімів.

Отже, обстеження фонематичних процесів є важливим етапом логопедичної діагностики. Воно дозволяє виявити порушення, які можуть впливати на розвиток мовлення дитини і заважати їй успішно навчатися читання і письма. Результати обстеження є основою для розробки індивідуальної програми корекційної роботи.

Обстеження граматичної будови мовлення

Діти до початку навчання у школі повинні оволодіти граматичною будовою мовлення, тобто навчитись правильно відмінювати різні частини мови, змінювати їх за родами та числами, утворювати та вживати слова із суфіксами та префіксами, вживати прийменника та сполучники, складати складносурядні та складнопідрядні речення, узгоджувати слова у реченні.

Однак дошкільнята спеціально не вивчають правила. Вони засвоюють граматичну будову мовлення інтуїтивно, під час спілкування. Починаючи з другої половини другого року життя дитини її словниковий запас різко зростає. Саме в цей період і починається активне засвоєння граматичної будови рідної мови. Цей процес є досить складним і не буває без помилок.

Грамматична правильність мовлення – це фундамент мовної компетентності. Вона формується в дитинстві і має важливе значення для подальшого мовленнєвого розвитку. Обстеження граматичної будови мовлення дозволяє оцінити рівень оволодіння дитиною граматичними категоріями і виявити можливі відхилення.

Мета обстеження граматичної правильності мовлення – комплексна оцінка рівня розвитку граматичних умінь дитини, виявлення сильних і слабких сторін, а також визначення напрямків корекційної роботи.

Завдання обстеження граматичної правильності мовлення:

- оцінити рівень оволодіння дитиною морфологічними категоріями (рід, число, відмінки, часи);
- оцінити здатність дитини утворювати нові слова за допомогою словотворчих засобів;
- оцінити вміння дитини будувати різні типи речень (прості, складні);
- виявити характерні помилки в граматичному оформленні мовлення.

Терміни формування граматичної компетентності

Під граматичною компетентністю розуміємо:

- правильне вживання всіх граматичних категорій (роду, числа, відмінкових

закінчень);

- вільне вживання різних типів речень (простих, складних, зі сполучниками);

- володіння формами мовленнєвого етикету (формами звертання, вибачень тощо).

У дітей 3-го року життя починають з'являтися форми множини (яблуко - яблука), зменшувальні суфікси (яблучко), деякі відмінки іменників (мама, мамі, з мамою), минулий і теперішній час дієслів (падає, падав), наказовий спосіб (поклади, принеси). Також у цьому віці розпочинається інтуїтивне засвоєння процесу словотвору за допомогою префіксів і суфіксів (їхати, приїхати, заїхати).

У дітей 4-го року життя у мовленні наявні прості прийменники (у коробці, на вікні), більшість відмінкових закінчень (бабуся, з бабусею, до бабусі), діти вправляються в перших спробах словотворення, однак у мовленні часто трапляються різні граматичні помилки.

Діти 5-го року життя правильно узгоджують прикметники з іменниками і числівниками (жовта ложка, жовте сонце, чотири жовтих кубика), правильно вживають число та рід іменників (два бегемота, дві миші), відмінкові закінчення. Діти вже можуть за аналогією утворювати прикметники від іменників (скло – скляний, малина – малиновий), нові слова за допомогою суфіксів і префіксів. Діти цього віку правильно вживають дієслова теперішнього, минулого, майбутнього часу (сидів, сиджу, сидітиму), наказову форму (сядь), ступені порівняння прикметників (великий, більший, найбільший).

Діти 6-го року життя здатні будувати речення різного типу (прості, складносурядні та складнопідрядні), використовуючи сполучники, сполучні слова та пряму мову. Старші дошкільники можуть оцінити правильність мовлення оточуючих, а саме: помітити і виправити граматичні помилки у власному мовленні, а також у мовленні інших дітей та дорослих.

Терміни формування граматичної компетентності з прикладами подані у таблиці 12.

Таблиця 12. Терміни формування граматичної компетентності з прикладами

Вік дитини	Основні граматичні досягнення	Приклади
3 роки	<p>Морфологія*: форми множини, зменшувальні суфікси, деякі відмінки іменників, часи дієслів (теперішній, минулий), наказовий спосіб.</p> <p>Словотворення: інтуїтивне засвоєння словотворення за допомогою суфіксів і префіксів.</p>	<p>Множина: яблука, машинки; зменшувальні: яблучко, лялька; відмінки: мама, мамі; часи: грає, грав; наказовий: дай, принеси; словотворення: їхати, приїхати</p>
4 роки	<p>Морфологія: прості прийменники, більшість відмінкових закінчень, узгодження прикметників з іменниками в роді та числі.</p> <p>Синтаксис**: прості речення.</p>	<p>Прийменники: на, в, під; відмінки: тата, татові;</p> <p>узгодження: гарна лялька, великий м'яч;</p> <p>речення: Я граю з м'ячем.</p>
5 років	<p>Морфологія: узгодження прикметників, числівників і іменників у роді, числі, відмінках.</p> <p>Словотворення за допомогою суфіксів і префіксів.</p> <p>Часи дієслів (теперішній, минулий, майбутній), ступені порівняння прикметників.</p> <p>Синтаксис: прості речення, спроби будувати складні.</p>	<p>Узгодження: три червоні яблука; словотворення: скляний, прибіг; часи: читаю, читав, буду читати; ступені порівняння: великий, більший;</p> <p>речення: Я буду грати з друзями.</p>
6 років	<p>Морфологія: впевнене володіння морфологічними формами.</p> <p>Синтаксис: будують речення різного типу (прості, складні), використовують сполучники, сполучні слова, пряму мову.</p> <p>Комунікація: оцінюють правильність мовлення оточуючих.</p>	<p>Складні речення: Коли я виросту, я буду космонавтом.</p> <p>Пряма мова: Мама сказала: «Прибери кімнату».</p>

***Морфологія** вивчає зміни слів за граматичними ознаками (рід, число, відмінок тощо).

****Синтаксис** вивчає зв'язки між словами в реченні.

Прикладами граматичних категорій виступають такі:

- рід: хлопчик (чоловічий), дівчинка (жіночий), вікно (середній);
- число: яблуко (однина), яблука (множина);
- відмінок: тато (називний), тата (родовий), татові (давальний);
- час: читаю (теперішній), читав (минулий), буду читати (майбутній);
- спосіб: читає (дійсний), читав би (умовний), читай (наказовий);
- особа: я читаю (1 особа), ти читаєш (2 особа), він читає (3 особа).

Для обстеження граматичної правильності дитячого мовлення слід перевірити такі вміння у дитини, як от:

- вміння утворювати множину від однини;
- вміння правильно вживати відмінкові закінчення;
- вміння узгоджувати слова в роді та числі;
- вміння розуміти та вживати прийменники;
- вміння утворювати нові слова за допомогою префіксів і суфіксів.

Послідовність обстеження граматичного оформлення висловлювання засобами словозміни та словотвору

- Утворення множини іменників від однини.

Завдання. Назви один предмет на малюнку (шапка), назви багато однакових предметів (шапки).

- Узгодження іменника з числівниками.

Завдання. Порахуй та назви предмети на малюнку. (Скільки шапок? П'ять шапок).

- Вживання відмінкових закінчень іменників.

Завдання. Дай відповіді на запитання. (У тебе є хто? Лисиця. Ти любиш кого? Лисицю).

- Утворення зменшувально-пестливої форми іменників.

Завдання. Варіант 1. Назви великий предмет (м'яч), назви маленький предмет (м'ячик). Варіант 2. Назви предмет лагідно (літачок).

- Вживання прийменників.

Завдання. Дай відповідь на запитання. (Де знаходяться іграшки? На

підлозі. У коробці.)

- Утворення відносних прикметників від іменників.

Завдання. Назви з чого зроблений предмет. (Варення з вишні (яке?) - вишневе).

- Утворення присвійних прикметників.

Завдання. Назви, чий, чия, чий, чий. (У зайця хвіст (чий?) - заячий. У вовка вуха (чий?) - вовчі).

- Префіксальний спосіб словотворення. Вживання префіксів за-, при-, під(і)-, ви-, від(і)-, пере-.

Завдання. Дай відповідь на запитання. Хто що робить? (Цуценя перейшло через доріжку. Кошеня вийшло з хатинки. Корівка підійшла до воріт і зайшла у двір).

ОБСТЕЖЕННЯ граматичної правильності мовлення

Словозміна. Формотворення. Словотворення

("+" – правильна форма слова; якщо відповідь неправильна – вказати варіант вимови дитини)

Утворення множини іменників від однини

- Назви один предмет на малюнку (*шапка*), назви багато однакових предметів (*шапки*).

літак	(літаки)	шапка	
			
яблуко		вікно	
			
стіл		зірка	
			

➤ 4 роки _____

➤ 5 років _____

➤ 6 років _____

Утворення множини дієслів від однини

- Назви, що робить хлопчик (*їде*). Назви, що роблять діти (*їдуть*).



➤ 4 роки _____

➤ 5 років _____

➤ 6 років _____

Рис. 7. Зразки завдань для логопедичного обстеження граматичного оформлення висловлювання засобами словозміни та словотвору.

Узагальнений алгоритм логопедичного обстеження граматичного оформлення висловлювання засобами словозміни та словотвору подано у таблиці 13.

Таблиця 13. Алгоритм логопедичного обстеження граматичного аспекту мовлення дитини засобами словозміни та словотвору

Аспект граматики	Завдання	Оцінка*	Примітки
Утворення множини	Назви один предмет (шапка), назви багато однакових предметів (шапки).	+ / -	Зазначити помилки (напр., <i>шапки</i> замість <i>шапок</i>)
Узгодження іменника з числівником	Порахуй і назви предмети (Скільки шапок? П'ять шапок).	+ / -	Звернути увагу на правильність закінчень іменників
Відмінкові закінчення	Дай відповіді на запитання (У тебе є хто? Лисиця. Ти любиш кого? Лисицю).	+ / -	Проаналізувати вживання різних відмінків
Зменшувально-пестливі форми	Назви великий предмет (м'яч), назви маленький предмет (м'ячик).	+ / -	Зазначити, чи дитина використовує різноманітні суфікси
Прийменники	Де знаходяться іграшки? (На підлозі. У коробці.)	+ / -	Перевірити вживання різних прийменників у різних контекстах
Відносні прикметники	Назви з чого зроблений предмет (Варення з вишні (яке?) - вишневе).	+ / -	Звернути увагу на утворення прикметників від іменників
Присвійні прикметники	Назви, чий, чия, чие, чії (У зайця хвіст (чий?) - заячий).	+ / -	Перевірити розуміння присвійності
Префіксальний спосіб словотворення	Дай відповідь на запитання (Щуця перейшло через доріжку. Кошеня вийшло з хатинки).	+ / -	Запропонувати різні префікси для утворення нових слів

*«+» - правильна форма слова; «-» - неправильна форма слова; при неправильній відповіді – вказати варіант вимови дитини.

Фрагмент структури мовленнєвої картки для обстеження граматичної правильності мовлення подано у таблиці 14.

Таблиця 42. Фрагмент структури мовленнєвої картки для обстеження граматичної правильності мовлення

Аспект граматики	Завдання	Результат	Примітки
Утворення множини	Назви багато однакових предметів (яблук)	+ / - / частково	Замінив закінчення на -и
...

Ця структура мовленнєвої картки та таблиця для запису результатів допоможуть логопеду провести комплексне обстеження граматичної будови мовлення дитини та скласти індивідуальну програму корекційної роботи.

Обстеження словникового запасу

Словниковий запас дитини є одним з ключових показників її мовленнєвого розвитку. Він тісно пов'язаний з іншими аспектами мовлення, такими як фонетика, граматики та зв'язне мовлення. Обстеження словникового запасу дозволяє оцінити як його обсяг, так і якість, тобто різноманітність використаних слів та їхнє точне значення.

Словниковий запас дитини можна умовно поділити на активний та пасивний. Пасивний словниковий запас за обсягом майже завжди більший від активного. Він передбачає розуміння дитиною значення слова, але в повсякденному мовленні дитина його не вживає.

Варто зауважити, що обсяг словника не завжди є достатнім показником для характеристики мовлення дитини. Залежно від середовища, виховання та інших причин може спостерігатися його багатство чи обмеженість. Тому словниковий запас повинен розглядатися не ізольовано, а в сукупності з іншими аспектами мовленнєвого розвитку, зокрема з особливостями розвитку фонематичної та граматичної будови мовлення.

Словник дитини повинен включати загальні групи слів:

- назви предметів, дій з ними, їх якостей і відношень із найближчого оточення малюка;
- узагальнюючі поняття («іграшки», «посуд», «меблі», «одяг», «фрукти» тощо), що об'єднують знайомі дітям предмети попередньої групи;
- назви предметів відносно далекого, але зрозумілого для малюка змісту, характерні для них дії, якості, відношення («транспорт», «тварини та їх дитинчата»);
- різні частини мови, що характеризують відносини між дитиною і дорослими та однолітками.

Мета обстеження словникового запасу дитини полягає у визначенні:

- обсягу словникового запасу (скільки слів дитина активно використовує у своєму мовленні);
- якості словникового запасу (наскільки різноманітним є словник дитини, чи правильно вона вживає слова у мовленні);
- рівня узагальнення (чи здатна дитина об'єднувати предмети за загальними ознаками);
- розуміння значень слів (чи правильно дитина розуміє значення слів, які вона використовує).

Завдання обстеження словникового запасу:

1. Оцінка пасивного словникового запасу:
 - розуміння назв предметів, дій, якостей;
 - розуміння узагальнюючих понять;
 - Розуміння значень слів з різних тематичних груп.
2. Оцінка активного словникового запасу:
 - використання слів у спонтанному мовленні;
 - різноманітність використаних слів;
 - точність вживання слів.
3. Оцінка рівня узагальнення:
 - здатність об'єднувати предмети за загальними ознаками;

- утворення узагальнюючих понять.

Послідовність обстеження словникового запасу

- Обстеження номінативного словника.

Завдання. Назви дитинчат тварин: (у лисиці дитинча (хто?) - лисеня).

- Обстеження дієслівного словника.

Завдання. Хто що робить (або як пересувається)? (пташка (як пересувається?) – літає; лікар (що робить? – лікує).

- Обстеження рівня класифікацій.

Завдання 1. Назви одним словом (малина, полуниця, смородина - це (що?) ягоди).

Завдання 2. Назви (які ти знаєш іграшки? - ведмедик, лялька, кубики).

- Вживання антонімів.



Завдання. Скажи навпаки: (великий - маленький).


ОБСТЕЖЕННЯ словникового запасу

Словник назв предметів

• Назви дитинчат тварин. (У лисиці дитинча (хто?) – лисеня.)

➤ 4 роки
у кішки  _____ у кози  _____ у качки  _____

➤ 5 років
у вовка  _____ у собаки  _____ у корови  _____

➤ 6 років
у свині  _____ у їжачка  _____ у вівці  _____

• Про кого йдеться? (Хто співає – співак.)

➤ 4 роки
хто лікує? _____ хто навчає дітей? _____

➤ 5 років
хто малює? _____ хто зводить будинки? _____

• Як називається те, чим ... (пишуть – ручка)?


➤ 4 роки
їдять _____ витирають мокре обличчя _____



➤ 5 років
розчісують волосся _____ ріжуть хліб _____

➤ 6 років
копають землю _____ пишуть картини _____

Дієслівний словник

• Хто що робить (як пересувається)? (Пташка (як пересувається?) – літає.)

➤ 4 роки
пташка  _____ риба  _____ заєць  _____

➤ 5 років
кінь  _____ змія  _____ гриб  _____


➤ 6 років
лікар  _____ кухар  _____ вчитель  _____

Рис. 8. Зразки завдань для логопедичного обстеження словникового запасу.

Узагальнений алгоритм логопедичного обстеження словникового запасу подано у таблиці 15.

Таблиця 15. Алгоритм логопедичного словникового запасу

Аспект словникового запасу	Завдання	Оцінка	Примітки
Номінативний словник (іменники)	Назви дитинчат тварин (у лисиці дитинча - лисеня). Назви предмети певної групи (іграшки, овочі).	+ / - / частково	Зазначити помилки (напр., замість "лисеня" сказав "кошеня")
Дієслівний словник	Хто що робить? (пташка - літає; лікар - лікує).	+ / -	Звернути увагу на різноманітність дієслів та точність їх вживання
Рівень класифікації	Назви одним словом (малина, полуниця, смородина - це ягоди).	+ / -	Перевірити вміння узагальнювати предмети
Антоніми	Скажи навпаки: великий - маленький.	+ / -	Запропонувати різні пари антонімів
Синоніми	Підбери слова, схожі за значенням (великий - великий, великий).	+ / -	Запропонувати різні слова для підбору синонімів
Узагальнюючі поняття	Назви одним словом (стіл, стілець, шафа - це меблі).	+ / -	Перевірити вміння утворювати узагальнюючі поняття
Частини цілого	Назви частини тіла людини, тварини.	+ / -	Запропонувати назвати частини різних об'єктів
Якості предметів	Який? (Яблуко - червоне, солодке).	+ / -	Звернути увагу на використання прикметників для опису предметів
Дії з предметами	Що можна робити з м'ячем? (Кидати, котити, ловити).	+ / -	Запропонувати різні предмети та запитати, що з ними можна робити

Додатковими аспектами для обстеження словникового запасу можуть бути:

- абстрактні поняття: (розуміння таких понять як «щастя», «любов», «дружба»;

- просторове розташування: (вгорі, внизу, праворуч, ліворуч);
- часові поняття (вчора, сьогодні, завтра, ранок, день, вечір);
- причинно-наслідкові зв'язки (Чому? Що станеться, якщо...?).

Фрагмент структури мовленнєвої картки для обстеження словникового запасу мовлення подано у таблиці 16.

Таблиця 16. Фрагмент структури мовленнєвої картки для обстеження словникового запасу

Аспект словникового запасу	Завдання	Результат	Примітки
Дієслівний словник	Що робить собака?	+	Правильно відповів: гавкає, бігає
Узагальнюючі поняття	Назви одним словом (яблуко, груша, банан)	-	Сказав «фрукти», але не назвав інші фрукти
Антоніми	Скажи навпаки: день	+	Правильно відповів «ніч»
...

Обстеження словникового запасу є важливим етапом логопедичної діагностики. Воно дозволяє виявити можливі відхилення у розвитку мовлення дитини, такі як обмежений словниковий запас, неправильне вживання слів, труднощі з узагальненням. Результати обстеження є основою для розробки індивідуальної програми корекційної роботи, спрямованої на збагачення словникового запасу дитини та покращення її мовленнєвих навичок. Важливо пам'ятати, що обсяг словникового запасу дитини залежить від багатьох факторів, таких як середовище, виховання, індивідуальні особливості. Тому оцінювати словниковий запас слід комплексно, враховуючи всі аспекти мовленнєвого розвитку дитини.

Обстеження розуміння мовлення

Розуміння мовлення є фундаментальним навиком, який дозволяє дитині взаємодіяти з оточенням, засвоювати нову інформацію та розвиватися. Обстеження розуміння мовлення дозволяє оцінити, наскільки добре дитина сприймає і розуміє звернену до неї мову. Це особливо важливо для дітей з порушеннями мовлення, оскільки саме розуміння мови лежить в основі формування власного мовлення. Розуміння мовлення, або «сміслові сприймання мовлення», є необхідною умовою спілкування.

Мета обстеження розуміння мовлення полягає у визначенні:

- рівня розуміння лексичного значення слів (чи розуміє дитина значення слів, що позначають предмети, дії, якості);
- рівня розуміння граматичних конструкцій (чи розуміє дитина відмінності між різними граматичними формами – відмінками, числами, родами тощо);
- рівня розуміння логічних зв'язків (чи розуміє дитина причинно-наслідкові зв'язки, послідовність подій);
- рівня розуміння інструкцій (чи може дитина виконувати прості та складні інструкції).

Завдання обстеження розуміння мовлення:

1. Оцінка розуміння лексичного значення слів:
 - розуміння назв предметів, дій, якостей;
 - розуміння узагальнюючих понять;
 - розуміння значень слів з різних тематичних груп.
2. Оцінка розуміння граматичних конструкцій:
 - розуміння відмінків іменників;
 - розуміння чисел іменників;
 - розуміння роду іменників.
3. Оцінка розуміння логічних зв'язків:
 - розуміння причинно-наслідкових зв'язків;

- розуміння послідовності подій.

4. Оцінка розуміння інструкцій:

- виконання простих інструкцій (наприклад, «Покажи м'яч»);
- виконання складних інструкцій (наприклад, «Візьми червоний олівець і намалюй коло»).

Якщо дитині менше 4-х років, або ж логопедичні завдання для неї є складними, використовуйте дану мовленнєву картку з картинками для визначення рівня розуміння мовлення. Для цього усі доступні для дитини завдання слід виконувати за допомогою прийому «Покажи» («Покажи, де ананас...», «Покажи великий м'яч, а тепер покажи маленький м'яч» тощо), а результати також фіксувати в спеціально відведених місцях.

Послідовність обстеження розуміння мовлення

Прийоми у розділі «Обстеження рівня розуміння мовлення» в даній мовленнєвій картці покликані виявити *недоліки розуміння тонкощів значень*.

- Нехай дитина уважно розгляне картинки і дасть відповіді на запропоновані питання.
- Для дітей 6-річного віку застосовуйте цей прийом без опори на зображення.

ОБСТЕЖЕННЯ розуміння мовлення

➤ 4 роки



Покажи, де заєць іде за лисицею,
а де лисиця йде за зайцем.

➤ 5 років



Покажи мамину доньку,
покажи доньчину маму.

➤ 6 років

Марійка загубила ляльку, яку взяла у Софійки. Чия це була лялька?

Кінь обігнав осла. Хто попереду, а хто відстав? _____

Рис. 9. Зразки завдань для логопедичного обстеження розуміння мовлення.

Узагальнений алгоритм логопедичного обстеження розуміння мовлення подано у таблиці 17.

Таблиця 75. Алгоритм логопедичного обстеження розуміння мовлення

Аспект розуміння мовлення	Завдання	Оцінка	Примітки
Розуміння лексичного значення	Покажи на картинці: м'яч, ляльку, дерево.	+ / -	Звернути увагу на точність вказівки
Розуміння протилежних понять	Що протилежне до слова "великий"?	+ / -	Запропонувати кілька пар антонімів
Розуміння граматичних конструкцій	Покажи велику ляльку, а потім маленьку.	+ / -	Перевірити розуміння відмінків і чисел
Розуміння логічних зв'язків	Якщо йде дощ, що ми одягаємо?	+ / -	Запропонувати різні ситуації для аналізу
Виконання інструкцій	Поклади олівець на стіл, а книжку під стіл.	+ / -	Інструкції можуть бути як простими, так і складними
Розуміння послідовності подій	Розклади картинки за порядком (наприклад, послідовність одягання).	+ / -	Перевірити розуміння причинно-наслідкових зв'язків

За допомогою цієї таблиці логопед може ефективно оцінити рівень розуміння мовлення дитини та спланувати корекційну роботу.

Обстеження розуміння мовлення дозволяє виявити можливі відхилення у розвитку мовлення дитини, такі як порушення розуміння лексичного значення слів, граматичних конструкцій або інструкцій. Результати обстеження є основою для розробки індивідуальної програми корекційної роботи, спрямованої на розвиток розуміння мовлення. Важливо пам'ятати, що обстеження розуміння мовлення слід проводити в ігровій формі, щоб дитина почувалася комфортно. Завдання мають відповідати віковим особливостям дитини і поступово ускладнюватися.

Обстеження зв'язного мовлення

Зв'язне мовлення є важливою складовою мовленнєвого розвитку дитини. Воно дозволяє дитині не лише виражати свої думки та почуття, а й ефективно спілкуватися з оточуючими. Обстеження зв'язного мовлення дозволяє оцінити рівень сформованості цього важливого мовленнєвого навичку та виявити можливі відхилення.

Зв'язне мовленням – це розгорнуте висловлювання, що має певний зміст та здійснюється логічно, послідовно і граматично правильно. Сформоване зв'язне мовлення – це результат успішного засвоєння всіх сторін мовлення: лексичної, граматичної, звукової. Оволодіння якісним зв'язним мовленням – це кінцева мета мовленнєвого виховання дитини.

Мета обстеження зв'язного мовлення полягає у визначенні:

- рівня розвитку лексико-граматичних засобів мови (використання слів, граматичних конструкцій, зв'язків між словами в реченні);
- змістовної сторони мовлення (вміння структурувати інформацію, будувати логічні висловлювання);
- сформованості різних типів мовлення (опис, розповідь, міркування);
- вміння використовувати мову для спілкування (висловлювати свої думки, відповідати на запитання, вести діалог).

Завдання обстеження зв'язного мовлення:

1. Оцінка вміння описувати предмети:
 - опис іграшок, предметів побуту, природних явищ;
 - використання прикметників, дієслів для опису ознак і дій.
2. Оцінка вміння переказувати тексти:
 - переказ казок, оповідань, віршів;
 - збереження послідовності подій, використання ключових слів.
3. Оцінка вміння складати розповіді:
 - складання розповіді за картинкою, серією картинок;
 - складання розповіді про власний досвід;

- складання розповіді на задану тему.

4. Оцінка вміння будувати різні типи висловлювань:

- опис (опис іграшки, тварини);
- розповідь (розповідь про подію);
- міркування (пояснення причин, наслідків).

Для обстеження зв'язного мовлення слід перевірити такі вміння у дитини:

- описувати картинки, іграшки та інші предмети;
- зв'язно відповідати за змістом картинки чи художнього тексту (вірша, казки, оповідання);
- складати розповідь за сюжетною картинкою, за серією сюжетних картинок, про події з власного досвіду, на запропоновану або самостійно обрану тему;
- засвоїти різні типи висловлювань (опис, розповідь, міркування).

Послідовність обстеження зв'язного мовлення

- Складання простих речень за картинкою.
- Складання розповіді за сюжетною картинкою.
- Складання розповіді за серією сюжетних картинок.
- Складання простих речень за картинкою з логічним навантаженням.

ОБСТЕЖЕННЯ зв'язного мовлення

Обстеження діалогічного мовлення

- Розглянь картинку. Я буду коником, а ти – хлопчиком/дівчинкою. Я запитаю в тебе: "Як тебе звати?" Що ти відповісиш? (Куди ти прийшов(ла)? Який одяг ти сьогодні одягнув(ла)?)

Обстеження монологічного мовлення

➤ **4 роки** Складання простих речень за картинкою

- Розкажи, хто і що зображено на цій картинці? Хто і що робить?



➤ **5 років**

Складання розповіді за сюжетною картинкою

- Склади розповідь про те, що ти бачиш на картинці.

Рис. 9. Зразки завдань для логопедичного обстеження зв'язного мовлення.

Узагальнений алгоритм логопедичного обстеження зв'язного мовлення подано у таблиці 18.

Таблиця 18. Алгоритм логопедичного обстеження зв'язного мовлення

Аспект зв'язного мовлення	Завдання	Оцінка	Примітки
Складання простих речень	Склади речення про цю картинку (картинка з одним предметом або дією).	+ / - / частково	Звернути увагу на граматичну правильність, використання слів
Опис предметів	Опиши цю іграшку (ляльку, машину). Яка вона? Що вона вміє робити?	+ / -	Оцінити використання прикметників, дієслів, послідовність опису
Розповідь за картинкою	Розкажи, що відбувається на цій картинці.	+ / -	Звернути увагу на повноту розповіді, логічність, послідовність подій
Розповідь за серією картинок	Розклади картинки за порядком і склади розповідь.	+ / -	Оцінити вміння встановлювати причинно-наслідкові зв'язки
Розповідь за власним досвідом	Розкажи про те, як ти проводив вихідні.	+ / -	Оцінити вміння будувати розповідь, використовувати різноманітну лексику
Складання розповіді на задану тему	Придумай казку про зайчика.	+ / -	Оцінити творчі здібності, вміння використовувати різні мовні засоби
Міркування	Чому восени листя жовтіє?	+ / -	Оцінити вміння висловлювати свої думки, обґрунтовувати їх
Виявлення логічних помилок	Що неправильно намалював художник? (картинка з логічною помилкою)	+ / -	Оцінити вміння аналізувати ситуацію, виявляти невідповідності

За допомогою цієї таблиці логопед може систематизувати процес обстеження зв'язного мовлення дитини та отримати детальну картину її мовленнєвих можливостей.

Обстеження зв'язного мовлення дозволяє виявити сильні та слабкі сторони мовлення дитини, визначити рівень сформованості різних типів мовлення та скласти індивідуальну програму корекційної роботи. Важливо пам'ятати, що обстеження зв'язного мовлення слід проводити в комфортній для дитини обстановці, використовуючи різноманітні цікаві завдання. Результати обстеження допоможуть логопеду розробити ефективні вправи для розвитку зв'язного мовлення.

ВИСНОВКИ

Отже, ефективність логопедичної роботи багато в чому залежить від того, наскільки правильно і грамотно було проведено діагностику стану розвитку мовлення дитини. Діагностування стану мовлення у дітей – це фундамент, на якому будується весь процес логопедичної корекції.

Логопедична мовленнєва картка є незамінним інструментом у роботі логопеда. Вона не лише допомагає зібрати детальну інформацію про мовленнєві особливості дитини, але й забезпечує системність і послідовність у проведенні діагностики. Мовленнєва картка – це один із основних документів професійної документації вчителя-логопеда. Вона заповнюється під час первинного логопедичного обстеження дитини.

Використання мовленнєвої картки з картинками, особливо такої, що розрахована на кілька вікових груп, дозволяє відстежувати динаміку розвитку дитини протягом тривалого періоду, порівнювати результати та оцінювати ефективність корекційної роботи.

Діагностування стану мовлення у дітей – перший етап в багатоскладовому процесі логопедичної корекції. Для реалізації обстеження дитини дошкільного віку з порушеннями мовлення слід використовувати логопедичну мовленнєву картку, яка допоможе дотримуватися в практичній роботі принципів системності й послідовності в процесі діагностики.

Навчально-методичний посібник «Дидактичний матеріал із логопедичного обстеження мовленнєвого розвитку дитини: мовленнєва картка з картинками» (автор Король А.В.) разом з методичними рекомендаціями до неї є засобом логопедичного обстеження мовлення дітей дошкільного віку.

Так як авторська мовленнєва картка з картинками розрахована на 3 роки (молодший, середній та старший дошкільні роки), це забезпечує можливість визначення динаміки корекційного впливу в процесі логопедичної роботи.

Мовленнєва картка з картинками дозволяє накопичувати відомості про особливості мовленнєвого розвитку дитини протягом усього часу логопедичної корекції. Це дозволяє побачити результативність логопедичної роботи.

Правильно організована та проведена логопедична діагностика дозволяє прогнозувати строки подолання тієї чи іншої мовленнєвої вади і накреслити ефективні напрямки корекційної логопедичної роботи.

Мовленнєва картка з картинками є незамінним інструментом для логопеда, який дозволяє провести комплексне обстеження мовлення дитини, відстежувати динаміку розвитку і забезпечити ефективність корекційної роботи.

В результаті використання запропонованої мовленнєвої картки з картинками Ви сформуєте цілісне уявлення про процес логопедичної діагностики мовлення дитини.

СПИСОК ВИКОРИСТАНОЇ ЛІТЕРАТУРИ

1. Базовий компонент дошкільної освіти / науковий керівник: Т. О. Піроженко; авт. кол-в: Байєр О. М., Безсонова О. К., Брежнева О. Г., Гавриш Н. В., Загородня Л. П. та ін. Київ, 2021. 38 с. URL: https://mon.gov.ua/storage/app/media/rizne/2021/12.01/Pro_novu_redaktsiyu%20Bazovoho%20komponenta%20doshkilnoyi%20osvity.pdf.
2. Король А.В. Дидактичний матеріал із логопедичного обстеження мовленнєвого розвитку дитини: мовленнєва картка з картинками: навч.-метод. посіб. Тернопіль: Мандрівець, 2023. 24, [8] с.: іл., вкладка.
3. Рібцун Ю.В. Корекційна робота з розвитку мовлення дітей п'ятого року життя із фонетико-фонематичним недорозвитком мовлення : програмно-методичний комплекс/ Ю. В. Рібцун. – Тернопіль : Мандрівець, 2014. – 272 с. URL: <http://lib.iitta.gov.ua/>
4. Стежинки у Всесвіт: комплексна освітня програма для дітей раннього та передшкільного віку / автор. колектив ; наук. керівник К. Л. Крутій. – Запоріжжя: ТОВ «ЛПС» ЛТД, 2020. – 244 с.
5. Трофименко Л.І. Корекційне навчання з розвитку мовлення дітей старшого дошкільного віку із ЗНМ: Програмно-методичний комплекс. – 2013. – 108 с. URL: <https://lib.iitta.gov.ua/id/eprint/10502/1/Trofimenko5.pdf>

ТЕРМІНОЛОГІЧНИЙ СЛОВНИК

Автоматизація звуків – це закріплення правильної вимови звуків у мовленні дитини.

Аналіз продуктів мовленнєвої діяльності – вивчення письмових робіт, малюнків, переказів.

Анамнез – збір інформації про розвиток дитини, умови життя, наявність супутніх захворювань.

Артикуляційна гімнастика – це сукупність вправ, спрямованих на розвиток рухливості органів артикуляційного апарату.

Бесіда – спрямоване спілкування з дитиною та її батьками з метою з'ясування особливостей мовлення та розвитку.

Диференціація звуків – це відпрацювання чіткої вимови схожих звуків.

Діагностика – система технологій, засобів, процедур, методик і методів висвітлення обставин, умов і факторів функціонування педагогічних об'єктів, перебігу педагогічних процесів, установлення їхньої ефективності та наслідків у зв'язку із заходами, що передбачаються або здійснюються.

Індивідуальна програма корекційно-розвиткової роботи планується на основі результатів логопедичної діагностики і включає комплекс заходів, спрямованих на усунення мовленнєвих порушень.

Логопедична діагностика – це спосіб отримання інформації про стан психічного розвитку дитини для визначення рівня відставання від норми або порушення роботи психічних функцій, зокрема мовлення, й визначення першопричини цього та необхідності допомоги з боку фахівця.

Логопедичний висновок – це документ, в якому фіксуються результати обстеження, встановлюється логопедичний діагноз і формулюються рекомендації.

Мова – це складна функціональна система, в основу якої покладено систему знаків, що є засобом здійснення людського спілкування, мислення; соціально-психологічне явище, суспільно необхідне та історично зумовлене.

Мовленнєвий розвиток дитини – це динамічний процес, який відбувається під впливом біологічних, соціальних та когнітивних факторів. Він характеризується поступовим оволодінням звуками мови, граматичними конструкціями та різноманітними мовленнєвими функціями.

Мовлення – це функціонування мови, продукт мовленнєвої діяльності, у процесі якої використовуються одиниці, категорії, форми та норми мови; послідовність мовних знаків, що організуються відповідно до потреб інформації, яка висловлюється.

На різних вікових етапах розвитку дитини мовлення разом з іншими психічними процесами реалізується в різних видах діяльності, і наявність мовлення або його відсутність чи недорозвинення перебудовують усі психічні процеси. Тому в дослідженні мовлення дітей дошкільного віку має практичне значення логопедична діагностика.

Недорозвинення мовлення – якісно низький рівень сформованого порівняно з нормою мовленнєвої функції або мовленнєвої системи.

Норма мовлення – загальноприйняті варіанти використання мови в процесі мовленнєвої діяльності, що забезпечується збереженими психофізіологічними механізмами мовленнєвої діяльності.

Поняття, що характеризують результати логопедичної діагностики:

Порушення мовленнєвого розвитку – група різних видів порушень у розвитку мовлення, що мають різну етіологію, патогенез, ступінь вираженості або порушення протікання мовленнєвого розвитку, не відповідають нормальному онтогенезу, зокрема характеризуються відставаннями в темпі.

Порушення мовлення – відхилення в мовленні людини, яка говорить, яке відрізняється від норми, прийнятої в певному мовленнєвому середовищі, і проявляється порушеннями звуковимови, голосу, темпу, ритму, що зумовлені розладами нормального функціонування психофізіологічних механізмів мовленнєвої діяльності.

Розвиток граматичної правильності мовлення – це процес оволодіння дитиною нормами і правилами граматики рідної мови (вміння правильно

будувати речення, узгоджувати слова за родом, числом, відмінками, часом, а також використовувати різноманітні граматичні конструкції відповідно до норм літературної мови).

Розвиток зв'язного мовлення – це процес формування вміння висловлювати свої думки, почуття, ідеї у логічно послідовній, граматично правильно оформленій і змістовно насиченій формі (складання речень, вміння будувати зв'язні тексти, передаючи інформацію чітко, ясно та цікаво).

Розвиток фонематичного слуху – це формування здатності чути і розрізняти звуки мови.

Спостереження – систематичне спостереження за мовленнєвою поведінкою дитини в різних ситуаціях.

Тестування – використання спеціальних методик і завдань для оцінки різних аспектів мовлення.

ЗАПИТАННЯ ТА ТЕСТИ ДЛЯ САМОКОНТРОЛЮ

Тема: Вивчення анамнезу та мовленнєвого розвитку в ранньому віці

Запитання для самоконтролю:

1. Які основні цілі вивчення анамнезу та мовленнєвого розвитку в ранньому віці?
2. Які ключові аспекти необхідно враховувати при зборі анамнестичних даних?
3. Як оцінити мовленнєве оточення дитини та його вплив на розвиток мовлення?
4. Які методи та прийоми ефективні при проведенні бесіди з батьками?
5. Як правильно проаналізувати та систематизувати отримані дані для формулювання висновків?

Тестові завдання:

1. Який з наведених пунктів не входить до завдань вивчення анамнезу та мовленнєвого розвитку в ранньому віці?
 - а) Збір анамнестичних даних
 - б) Виявлення індивідуальних особливостей
 - в) Оцінка мовленнєвого оточення
 - г) **Проведення хірургічного втручання**
2. Які дані не входять до анамнестичних?
 - а) Історія пологів
 - б) **Темперамент дитини**
 - в) Скарги батьків на мовлення
 - г) Розвиток дитини в перші роки життя
3. Що не є обов'язковим при проведенні бесіди з батьками?
 - а) Створення доброзичливої атмосфери
 - б) **Використання закритих запитань**
 - в) Запис інформації в мовленнєву картку
 - г) Використання відкритих запитань

4. Який етап не входить до алгоритму проведення вивчення анамнезу?
- а) Підготовка до бесіди
 - б) Проведення бесіди
 - в) Аналіз отриманих даних
 - г) Проведення медикаментозного лікування**
5. Що з переліченого не є рекомендацією до етапу збору анамнезу?
- а) Залучати батьків до процесу обстеження
 - б) Використовувати візуальні матеріали
 - в) Зберігати конфіденційність інформації
 - г) Призначати медикаментозне лікування**

Тема: Обстеження артикуляційного апарата

Запитання для самоконтролю:

1. Які основні етапи обстеження артикуляційного апарату?
2. Які ключові аспекти необхідно враховувати при огляді органів артикуляції?
3. Як оцінити рухливість та координацію рухів органів артикуляції?
4. Які критерії використовуються для оцінки якості виконання артикуляційних вправ?
5. Як правильно зафіксувати та інтерпретувати результати обстеження артикуляційного апарату?

Тестові завдання:

1. Який з наведених пунктів не входить до мети обстеження артикуляційного апарату?
 - а) Оцінка анатомічної будови органів артикуляції
 - б) Виявлення можливих відхилень у будові та функціонуванні органів артикуляції
 - в) Оцінка рухливості та координації рухів органів артикуляції
 - г) Визначення рівня інтелектуального розвитку дитини**
2. Яка з наведених вправ не належить до обстеження рухливості язика?

а) «Годинник»

б) «Маляр»

в) «Лопатка»

г) «Парканчик»

3. Який критерій не належить до оцінки якості виконання артикуляційних вправ?

а) Точність виконання

б) Швидкість

в) Координація

г) Рівень емоційного стану дитини

4. Що не є обов'язковим при обстеженні артикуляційного апарату?

а) Огляд органів артикуляції

б) Перевірка рухливості органів артикуляційного апарата

в) Оцінка якості виконання артикуляційних вправ

г) Проведення рентгенологічного обстеження

5. Який з наведених пунктів не входить до критеріїв оцінки обстеження артикуляційного апарату?

а) Рівень розвитку дрібної моторики

б) Норма (вільне і координоване виконання всіх рухів)

в) Відхилення (обмеженість рухів, знижена точність, повільність, нестійкість)

Тема: Обстеження звуковимови

Запитання для самоконтролю:

1. Які основні етапи розвитку звуковимови у дітей?

2. Які види порушень звуковимови ви знаєте і як вони проявляються?

3. Як проводиться обстеження звуковимови у дітей різного віку?

4. Які завдання ставить перед собою логопед під час обстеження звуковимови?

5. Як інтерпретувати результати обстеження звуковимови та скласти індивідуальну програму корекції?

Тестові завдання:

1. У якому віці порушення вимови звуків вважається фізіологічним?

а) До 3 років

б) До 4-5 років

в) До 6 років

г) До 7 років

2. Які звуки з'являються у дітей у віці 2-3 роки?

а) [л], [р]

б) [ш], [ж]

в) [ф], [в]

г) [ч], [з]

3. Який вид порушення звуковимови характеризується вимовою звуку, якого немає у фонетичній системі рідної мови?

а) Відсутність звуку

б) Заміна звуку

в) Викривлення звуку

г) Пропуск звуку

4. Яке з наведених завдань не входить до обстеження звуковимови?

а) Визначення вікового рівня розвитку звуковимови

б) Аналіз звуковимови в різних позиціях слова

в) Оцінка фонематичного слуху

г) Визначення рівня розвитку абстрактного мислення

5. Який з наведених методів не використовується для уточнення вимови звуків?

а) Вимова звуку ізольовано

б) Вимова звуку в складах

в) Вимова звуку в словах різної складності

г) Аналіз почерку дитини

Тема: Обстеження складової структури

Запитання для самоконтролю:

1. Які основні види порушень складової структури слів ви знаєте?
2. Які завдання ставить перед собою логопед під час обстеження складової структури слова?
3. Як проводиться обстеження складової структури слів різної складності?
4. Які критерії використовуються для оцінки результатів обстеження складової структури слова?
5. Як інтерпретувати результати обстеження та скласти індивідуальну програму корекційної роботи?

Тестові завдання:

1. Яке з наведених порушень не належить до порушень складової структури слів?
 - а) Скорочення числа складів
 - б) Спрощення
 - в) Уподібнення складів
 - г) **Порушення інтонації**
2. Яка основна мета обстеження складової структури слова?
 - а) Оцінка рівня інтелекту дитини
 - б) **Оцінка здатності дитини правильно вимовляти слова різної складності**
 - в) Визначення рівня розвитку дрібної моторики
 - г) Оцінка емоційного стану дитини
3. Який з наведених пунктів не входить до завдань обстеження складової структури слова?
 - а) Оцінка вимови слів різної складності
 - б) Виявлення порушень складової структури
 - в) Аналіз артикуляційних рухів

г) Визначення рівня розвитку абстрактного мислення

4. У якій послідовності подаються слова для обстеження складової структури?

а) Від складних до простих

б) Від простих до складних

в) У довільному порядку

г) За алфавітом

5. Що є основою для розробки індивідуальної програми корекційної роботи?

а) Результати медичного обстеження

б) Результати обстеження складової структури слова

в) Результати психологічного тестування

г) Результати опитування батьків

Тема: Обстеження фонематичних процесів

Запитання для самоконтролю:

1. Які основні відмінності між фонематичним сприйманням та фонематичним аналізом?

2. Які завдання ставить перед собою логопед під час обстеження фонематичних процесів?

3. Як проводиться обстеження фонематичного сприймання та аналізу у дітей?

4. Як використовуються слова-пароніми для обстеження фонематичного сприймання?

5. Як інтерпретувати результати обстеження фонематичних процесів та скласти індивідуальну програму корекції?

Тестові завдання:

1. Що таке фонематичний аналіз?

а) Здатність розрізняти звуки на слух

б) Здатність виділяти окремі звуки в слові, визначати їх кількість і

послідовність

в) Здатність розрізняти склади в слові

г) Здатність розрізняти слова-пароніми

2. Яке з наведених завдань не входить до обстеження фонематичних процесів?

а) Оцінка фонематичного сприймання

б) Оцінка фонематичного аналізу

в) Виявлення порушень фонематичних процесів

г) Оцінка розвитку дрібної моторики

3. Що таке слова-пароніми?

а) Слова з протилежним значенням

б) Слова, близькі за звуковим складом і звучанням, але різні за

значенням

в) Слова, що мають однакове звучання

г) Слова, що складаються з однакових складів

4. Який метод не використовується для обстеження фонематичного сприймання?

а) Виділення певного звуку з ряду звуків

б) Визначення наявності звуку в слові

в) Диференціація слів-паронімів

г) Визначення рівня розвитку зв'язного мовлення

5. Що з переліченого не є завданням обстеження диференціації слів-паронімів?

а) Оцінка здатності дитини розрізняти звуки мови

б) Виявлення можливих порушень фонематичного сприймання

в) Визначення рівня розвитку лексичного запасу

г) Визначення напрямків корекційної роботи

Тема: Обстеження граматичної будови мовлення

Запитання для самоконтролю:

1. Які основні етапи формування граматичної будови мовлення у дітей?
2. Які види граматичних помилок найчастіше зустрічаються у дошкільників?
3. Як проводиться обстеження граматичної будови мовлення у дітей різного віку?
4. Які завдання ставить перед собою логопед під час обстеження граматичної будови мовлення?
5. Як інтерпретувати результати обстеження та скласти індивідуальну програму корекції?

Тестові завдання:

1. У якому віці діти здатні будувати складносурядні та складнопідрядні речення?
 - а) 3-4 роки
 - б) 4-5 років
 - в) 6 років**
 - г) 2-3 роки
2. Яке з наведених завдань не входить до обстеження граматичної будови мовлення?
 - а) Оцінка вміння утворювати множину від однини
 - б) Оцінка вміння узгоджувати слова в роді та числі
 - в) Оцінка вміння розуміти та вживати прийменники
 - г) Оцінка рівня розвитку дрібної моторики**
3. Який з наведених прикладів демонструє утворення відносного прикметника?
 - а) Заячий хвіст
 - б) Вишневе варення**
 - в) М'ячик
 - г) П'ять шапок
4. У якому віці діти починають інтуїтивно засвоювати процес словотвору за допомогою префіксів і суфіксів?

а) 3-й рік життя

б) 4-й рік життя

в) 5-й рік життя

г) 6-й рік життя

5. Що з переліченого не є граматичною категорією?

а) Рід

б) Число

в) Відмінок

г) Темп мовлення

Тема: Обстеження словникового запасу

Запитання для самоконтролю:

1. Які основні відмінності між активним та пасивним словниковим запасом?
2. Які завдання ставить перед собою логопед під час обстеження словникового запасу?
3. Як проводиться обстеження словникового запасу у дітей різного віку?
4. Які критерії використовуються для оцінки словникового запасу дитини?
5. Як інтерпретувати результати обстеження та скласти індивідуальну програму корекції?

Тестові завдання:

1. Який словниковий запас за обсягом зазвичай більший?
 - а) Активний
 - б) Пасивний**
 - в) Обидва однакові
 - г) Залежить від віку дитини
2. Яке з наведених завдань не входить до обстеження словникового запасу?

- а) Оцінка пасивного словникового запасу
- б) Оцінка активного словникового запасу
- в) Оцінка рівня узагальнення
- г) Оцінка рівня розвитку дрібної моторики**

3. Який метод використовується для обстеження рівня класифікацій?

- а) Називання дитинчат тварин
- б) Називання дій
- в) Називання узагальнюючих понять**
- г) Вживання антонімів

4. Який з наведених прикладів демонструє обстеження номінативного словника?

- а) Пташка літає
- б) Великий-маленький
- в) Лисеня**
- г) Ягоди

5. Що з переліченого не є додатковим аспектом для обстеження словникового запасу?

- а) Абстрактні поняття
- б) Просторове розташування
- в) Часові поняття
- г) Аналіз почерку дитини**

Тема: Обстеження розуміння мовлення

Запитання для самоконтролю:

1. Які основні аспекти включає в себе обстеження розуміння мовлення?
2. Які методи використовуються для оцінки розуміння мовлення у дітей різного віку?
3. Як інтерпретувати результати обстеження розуміння мовлення?
4. Які завдання ставить перед собою логопед під час обстеження розуміння мовлення?

5. Як скласти індивідуальну програму корекційної роботи на основі результатів обстеження?

Тестові завдання:

1. Яка навичка є фундаментальною для взаємодії дитини з оточенням?

а) Розуміння мовлення

б) Активне мовлення

в) Читання

г) Письмо

2. Яке з наведених завдань не входить до обстеження розуміння мовлення?

а) Оцінка розуміння лексичного значення слів

б) Оцінка розуміння граматичних конструкцій

в) Оцінка розуміння логічних зв'язків

г) Оцінка рівня розвитку дрібної моторики

3. Який метод використовується для обстеження розуміння лексичного значення слів у дітей молодшого віку?

а) Складання речень

б) Переказ тексту

в) Прийом «Покажи»

г) Опис картинок

4. Що з переліченого не є метою обстеження розуміння мовлення?

а) Визначення рівня розуміння лексичного значення слів

б) Визначення рівня розуміння граматичних конструкцій

в) Визначення рівня розуміння логічних зв'язків

г) Визначення рівня розвитку фонематичного слуху

5. Який з наведених прикладів демонструє оцінку розуміння граматичних конструкцій?

а) «Покажи м'яч»

б) Розуміння відмінків іменників

в) Розуміння причинно-наслідкових зв'язків

г) Розуміння узагальнюючих понять

Тема: Обстеження зв'язного мовлення

Запитання для самоконтролю:

1. Які основні аспекти включає в себе обстеження зв'язного мовлення?
2. Які методи використовуються для оцінки зв'язного мовлення у дітей різного віку?
3. Як інтерпретувати результати обстеження зв'язного мовлення?
4. Які завдання ставить перед собою логопед під час обстеження зв'язного мовлення?
5. Як скласти індивідуальну програму корекційної роботи на основі результатів обстеження?

Тестові завдання:

1. Що таке зв'язне мовлення?
 - а) Вміння правильно вимовляти звуки
 - б) Вміння використовувати граматичні конструкції
 - в) Розгорнуте висловлювання, що має певний зміст та здійснюється логічно, послідовно і граматично правильно**
 - г) Вміння розуміти значення слів
2. Яке з наведених завдань не входить до обстеження зв'язного мовлення?
 - а) Оцінка вміння описувати предмети
 - б) Оцінка вміння переказувати тексти
 - в) Оцінка вміння складати розповіді
 - г) Оцінка рівня розвитку фонематичного слуху**
3. Який метод використовується для оцінки вміння складати розповіді?
 - а) Опис іграшок
 - б) Переказ казок
 - в) Складання розповіді за картинкою**
 - г) Складання простих речень

4. Що з переліченого не є метою обстеження зв'язного мовлення?

а) Визначення рівня розвитку лексико-граматичних засобів мови

б) Визначення змістовної сторони мовлення

в) Визначення сформованості різних типів мовлення

г) Визначення рівня розвитку дрібної моторики

5. Який з наведених прикладів демонструє оцінку вміння будувати різні типи висловлювань?

а) Складання простих речень за картинкою

б) Складання розповіді за серією сюжетних картинок

в) Опис іграшки

г) Відповіді на запитання за змістом тексту

ПОКАЖЧИК ТЕРМІНІВ

А

Автоматизація звуків 17, 91

Аналіз продуктів мовленнєвої діяльності 16, 91

Анамнез 16, 31, 44, 45, 47, 48, 49, 91

Артикуляційна гімнастика 17, 91

Б

Бесіда 16, 18, 21, 22, 23, 24, 29, 30, 31, 41, 91

Д

Диференціація звуків 17, 91

Діагностика 3, 12, 15, 17, 18, 19, 20, 21, 31, 36, 44, 89, 91

Діагностика мовлення скринінгова 18

Діагностика мовлення диференціальна 19

Діагностика мовлення поглиблена 19

І

Індивідуальна програма корекційно-розвиткової роботи 18, 91

Л

Логопедична діагностика 3, 15, 20, 31, 36, 89, 91

Логопедичний висновок 16, 91

М

Мова 13, 91

Мовленнєвий розвиток дитини 6, 12, 92

Мовлення 13, 92

Н

Недорозвинення мовлення 14, 28, 92

Норма мовлення 14, 92

П

Порушення мовленнєвого розвитку 14, 92

Порушення мовлення 2, 13, 14, 19, 23, 27, 92

Р

Розвиток граматичної правильності мовлення 17, 92

Розвиток зв'язного мовлення 7, 17, 93

Розвиток фонематичного слуху 17, 93

С

Спостереження 10, 16, 19, 24, 26, 93

Т

Тестування 16, 18, 93